

HANDELINGEN

VAN DE

SYNODE

DER

Christelijk Afgescheidene Gereformeerde Kerk

IN

NEDERLAND,

gehouden van den 30 Mei tot den 8 Junij

1866,

TE

AMSTERDAM.

TE KAMPEN, BIJ
S. VAN VELZEN Jr.

1866.

897

MAH

gehouden van den 30 Mei tot den 8 Junij

1880

M. G. M. A.

VOORBERICHT.

„Inwoners van Nederland! Gij ontvangt hiernevens de mededeeling van de handelingen der Synode, zamengesteld uit de opzieners dier Gemeente, welke zich openbaar heeft afgescheiden van het sedert 1816 bestaande Hervormde Kerkbestuur en van het Genootschap hetwelk door dat Bestuur geregeerd wordt. De mededeeling van deze stukken zal nu ten minste wel voor een' ieder duidelijk maken, dat wij geen nieuw genootschap vormen; en dat het dus zeer onbillijk is om ons met den naam van nieuwlichters te bestempelen, waarvan wij ten. eenenmale vreemd zijn.”

Met die woorden begon, nu dertig jaar geleden, de Voorzitter der eerste Algemeene Vergadering onzer Kerk, gehouden te Amsterdam, 1836, de voorrede van de Handelingen dier Vergadering, waarin hij zich gedrongen gevoelde de nog jeugdige Gemeente tegen menigvuldige verkeerde en partijdige oordeelvellingen te verdedigen.

Kunnen wij die woorden, na dertig jaar, in dit voorbericht tot de onze maken, zeker behoeven wij ons niet meer te verdedigen, als of men ons nog voor nieuwlichters en stichters eener secte hield. Niet daartoe hebben wij dit woord voor deze handelingen te schrijven; niet daartoe worden zij in de eerste plaats publiek gemaakt. Integendeel wij zouden eene lange lijst van getuigenissen, van vereerende getuigenissen van erkenning onzer beginselen gegeven, ook van hoogst achtingswaardige zijden, kunnen bijbrengen, ten bewijze, dat een bestaan van ruim dertig jaar, meer dan genoeg was, om de meerderheid onzer landgenooten te overtuigen, dat wij geene nieuwe secte zijn. Maar wij willen niet roemen — ook als wij het dankbaar gedenken — op het billijker oordeel van velen; veel liever roemen wij in de trouw en genade des Heeren, die ons, in weerwil van onze zonden en gebreken, staande hield, en ons boven verwachting uitbreidde en eene plaats gaf in de conscientie van velen.

Wie toch met de geschiedenis van onze Kerk, gedurende die dertig jaren, bekend is, bovenal wie haar mede doorleefd heeft, zal stoffe hebben, om den Naam des Heeren met dankzegging te verheffen. Het was daarom voor onze Vergadering een treffend oogenblik,

toen onze hooggeachte Docent S. VAN VELZEN, bij de sluiting harer zittingen, die geschiedenis zoo welsprekend in de geheugenis terugbracht. Menige gevoelige herrinnering vol schaamte voor en dankzegging aan God werd hierdoor, in het nachtelijk uur van scheiden, bij de Vergadering gewekt, en naauwer werd de band der eenheid, helaas! in vorige jaren soms verbroken, toegehaald.

Bij zulke herrinneringen en ervaringen, vergeten wij ligt te roemen in onze nog altijd toenemende getalsterkte van leden en gemeenten, in helgeen wij gedaan hebben voor het lager Onderwijs onzer jeugd, voor het hooger Onderwijs onzer Kerk, voor de Zending in en buiten ons Vaderland, en dat uit eigene middelen. Maar geenszins kunnen wij nalaten te roemen in Hem, die ons bij de waarheid tot godzaligheid bewaard heeft, en de dienst Zijns Woords en Zijner heilige Sacramenten gebruikt heeft tot uitbreiding en bevestiging van Zijn Koningrijk.

Dat onze Kerk bij die waarheid bewaard is gebleven; hieraan zal de inzage dezer, gelijk als van alle vroegere handelingen, elke onpartijdige in en buiten onze gemeenten kunnen overtuigen. Gods Woord alleen en geheel was en is nog onze grond en banier, gelijk bij onzen uitgang tegen over het rationalisme, en thans tegen over het moderne naturalisme. Van onze onverdeelde en blijvende instemming met de Formulieren van Eenigheid en de presbyteriaansche kerkregeering, zooals die door de Gereformeerde Kerken aangenomen en beoefend zijn, gaf de Vergadering in hare besluiten meer dan een bewijs.

Met dankzegging alzoo aan den Heere, mogen wij, op last der Vergadering, deze hare handelingen in het licht geven. Die buiten onze Kerkgemeenschap zijn, kunnen er ons weer uit leeren kennen; onze onderscheidene Kerkbesturen kunnen er uit zien, waaraan zij zich tot bewaring van eenheid en onderhouding ook der goede orde te houden hebben, zoolang geene andere wettige Synode, uit profijt der Kerke, deze besluiten veranderd, verminderd of verminderd zal hebben.

Ruste de zegen des Heere op dit werk der Synode tot bevestiging van den welstand Zijner Kerk in Nederland!

J. H. DONNER, Praeses.

HANDELINGEN van de *SYNODE* der
Christelijk Afscheidene Gereformeerde
Kerk in Nederland, *gehouden van den*
30 Mei tot en met den 8 Junij 1866,
te **AMSTERDAM.**

Tegenwoordig zijn:

- Uit de Prov. *Groningen*, de Leeraars: B. DE BEY,
E. J. SEEGER;
" Ouderlingen: J. D. BAKKER,
D. H. VENEMA;
" " " *Friesland*, de Leeraar: N. H. DOSKER;
" Ouderlingen: L. HOEKERS,
B. VAN DER MEULEN;
" " " *Drenthe*, de Leeraars: W. A. KOK,
K. J. VAN GOOR;
" Ouderlingen: K. ENZINK,
R. EVERS;
" " " *Overijssel*, de Leeraars: W. H. GISPEN,
J. W. TE BOKKEL;
" Ouderling: J. NIJLAND;

Uit de Prov. <i>Gelderland</i> ,	de Leeraars:	P. DIJKSTERHUIS, J. F. BULENS;
	„ Ouderlingen:	H. C. SCHMITZ, J. VISSER:
„ „ „ <i>Utrecht</i> ,	de Leeraars:	A. G. DE WAAL, J. H. WIERSMA;
	„ Ouderlingen:	W. KARSEMEIJER, W. HORST:
„ „ „ <i>Noord-Holland</i> ,	de Leeraars:	A. S. ENTINGH, J. NENTJES;
	„ Ouderlingen:	D. SWAGERMAN, W. VISSER:
„ „ „ <i>Zuid-Holland</i> ,	de Leeraars:	J. H. DONNER, J. PH. SLUYTER;
	„ Ouderlingen:	J. H. LANDWEER, F. NUGTEREN:
„ „ „ <i>Noord-Brabant</i> ,	de Leeraars:	J. BAVINCK, P. KAPTELJN;
	„ Ouderling:	A. DEN DEKKER:
„ „ „ <i>Zeeland</i> ,	de Leeraars:	C. STEKETEE, H. H. MIDDEL;
	„ Ouderlingen:	C. VAN DE PUTTE, J. LENSE.

Mede waren tegenwoordig de Docenten der Theologische School: D. D. S. VAN VELZEN, A. BRUMMELKAMP en H. DE COCK.

Eerste Sessie.

Woensdagmorgen, den 30 Mei.

Art. 1.

De Vergadering wordt geopend door den Praeses der vorige Synodale Vergadering, Ds. W. A. Kok, die tot dat einde opgeeft te zingen Ps. 119: 17, 18; vervolgens Ps. 132 en 133

leest, en, na eene korte toespraak, des Heeren hulp en zegen over deze Vergadering afsmeekt.

Art. 2.

De lastbrieven opgevraagd en voorgelezen zijnde, bleek daaruit welke Leeraars en Ouderlingen voor deze Vergadering door de verschillende Provinciën zijn afgevaardigd.

Art. 3.

Uit den lastbrief van Groningen blijkt, dat daar als afgevaardigden zijn benoemd D. D. B. DE BEY en E. J. SEEGER, en de Ouderlingen D. H. VENEMA en J. D. BAKKER, die allen tegenwoordig zijn.

Volgens den lastbrief van Friesland, zijn door die Provincie benoemd D. D. N. H. DOSKER en J. R. KREULEN, en de Ouderlingen L. HOEKERS en B. VAN DER MEULEN. Behalve Ds. KREULEN, die heden nacht ongesteld is geworden, zijn allen aanwezig.

Uit den lastbrief van Drenthe blijkt, dat van daar zijn afgevaardigd D. D. W. A. KOK en K. J. VAN GOOR, en de Ouderlingen K. ENSINK en L. MULDER. Behalve L. MULDER, wiens secundus R. EVERS tegenwoordig is, zijn allen aanwezig.

De lastbrief van Overijssel wijst aan, dat als afgevaardigden zijn benoemd D. D. J. W. TE BOKKEL en W. H. GISPEN, en de Ouderlingen C. G. DE MOEN en J. NYLAND. Allen, uitgezonderd C. G. DE MOEN, tegenwoordig.

Uit den lastbrief van Gelderland blijkt, dat tot afgevaardigden zijn verkozen D. D. P. DIJKSTERHUIS en J. F. BULENS, en de Ouderlingen J. VISSER en H. C. SCHMITZ, die allen aanwezig zijn.

De opmerking wordt gemaakt, dat de broeder H. C. SCHMITZ Oud-Ouderling is, en gevraagd, of ZEd. als zoodanig zitting mag nemen.

Dewijl er verschil van meening blijkt te zijn, of Oud-Ouderlingen tot de Synode mogen afgevaardigd worden of niet, zoo wordt besloten om, na de lezing en goedkeuring der andere lastbrieven, hierop terug te komen.

Door de Prov. Utrecht zijn, blijkens den lastbrief, tot afgevaardigden benoemd D. D. A. G. DE WAAL en J. H. WIERSMA, en de Ouderlingen W. KARSEMEYER en W. HORST, die allen tegenwoordig zijn.

Uit den lastbrief van N. Holland bleek, dat in die Prov. benoemd zijn D. D. A. S. ENTINGH en J. NENTJES en de Ouderlingen D. SWAGERMAN en W. VISSER, allen tegenwoordig.

De Prov. Z. Holland had, volgens den lastbrief afgevaardigd D. D. J. H. DONNER en J. PH. SLUYTER, en de Ouderlingen J. H. LANDWEER en F. NUGTEREN, die allen tegenwoordig zijn.

Van de Prov. N. Brabant zijn aanwezig D. D. J. BAVINCK en P. KAPTEIJN en de Ouderling A. DEN DEKKER, die blijkens den lastbrief tot afgevaardigden zijn benoemd. De tweede afgevaardigde Ouderling, C. DUYSER, wordt nog verwacht.

De Prov. Zeeland had, blijkens den lastbrief, tot hare afgevaardigden benoemd D. D. C. STEKETEL en H. H. MIDDEL, en de Ouderlingen C. VAN DE PUTTE en J. LENSE, die allen tegenwoordig zijn.

Eindelijk wordt nog overwogen het bezwaar tegen het benoemen van een Oud-Ouderling door de Prov. Gelderland.

Na bekomene toelichting van de afgevaardigden dier Prov. en na eenige beraadslaging, komt de Vergadering tot het besluit: dat de broeder H. C. SCHMITZ, in de gegevene omstandigheden, zitting kan nemen; doch dat voortaan geene oud-Ouderlingen mogen worden afgevaardigd.

~~afgevaardigd~~

Art. 4.

De Vergadering gaat over tot de verkiezing van Praeses en Scriba, benevens Vice-Praeses en Adjunct-Scriba, en zijn als zoodanig verkozen tot Praeses Ds. J. H. DONNER met herstemming tegen Ds. A. S. ENTINGH, die tot Vice-Praeses benoemd is; tot Scriba is benoemd Ds. N. H. DOSKER en tot Adjunct-Scriba Ds. P. DIJKSTERHUIS.

Praeses en Scriba zijn volgens gewoonte met volstrekte meerderheid van stemmen gekozen.

Art. 5.

De benoemden aanvaarden hunne betrekking. De Praeses wijst, in eene korte toespraak, de Vergadering op het belangrijke der werkzaamheden waartoe zij is zamengeropen, en terwijl ZEW. ter gelukkige uitvoering, der hem opgedragen betrekking, hare hulp en welwillendheid inroept, gevoelt ZEW. inzonderheid, zoo voor zich zelf als voor de Vergadering, behoefte aan des Heeren hulp en voorlichting, weshalve ZEW. de Vergadering uitnoodigt, om zich met hem in den gebede te vereenigen en 's Heeren zegen over de voorgenomene werkzaamheden af te smeken, waarin ZEW. voorgeat.

Art. 6.

DS. BRUMMELKAMP geeft officieel kennis van de aanwezigheid van Dr. A. C. VAN RAALTE, uit *Noord-Amerika*, en stelt ZEW. aan de Vergadering voor.

DR. VAN RAALTE overhandigt een broederlijk schrijven van de Klassicale Vergadering van Holland, (Michig. N. Amerika.) van den volgenden inhoud:

*Aan de H.E.W. Synode der Christelijk Afgescheidene
Gereformeerde Kerk in Nederland.*

Eerwaarde Broeders!

Terwijl in den weg van Gods aanbiddelijke Voorzienigheid onze geliefde broeder, Dr. A. C. VAN RAALTE, besloten heeft, het oude Vaderland te bezoeken, maakt de Klassicale Vergadering van Holland, Mich., van deze gelegenheid gebruik, om door ZEW. hare Christelijke groete en heilbede over te brengen. Wij gevoelen ons nog steeds door banden der liefde en gemeenschap gebonden aan onze broeders in Nederland, met wie de meesten onzer in der tijd geleden en gestreden hebben. Wij zijn en blijven met U in den geest één in de gehechtheid aan de leer, tucht en dienst der Gereformeerde Kerk, en wenschen met U te volharden in de belijdenis der waarheid, gelijk die

in de Formulieren onzer Kerk wordt uitgedrukt. Wij zien met blijdschap dat Uwe Kerk werkzaam is ter bevordering van de verspreiding des Evangelies onder de Heidenen; van de opleiding der genen die lust hebben tot de H. Bediening, en van de verdediging der waarheid in Nederland. Hoewel diep overtuigd van ons gebrek en van onze ongelijkvormigheid, mogen wij toch tot roem van Gods genade belijden, dat het de keuze onzes harten is, voor den Heere en Zijne zaak te staan.

De Heere zegene U in uwe werkzaamheden, en geve, dat de beraadslagingen Uwer Vergadering tot heil van Sion mogen leiden! Ontvangt, Gel. Broeders! de verzekering onzer liefde en gemeenschap, en weest Gode en den Woorde Zijner genade bevolen.

De Klassicale Vergadering voornoemd:

HOLLAND,
18 April 1866.

S. BOLKS, *President.*
CHR. VAN DER VEEN, *Secretaris.*³

Na de voorlezing van dit stuk verwelkomt de Praeses Dr. VAN RAALTE, en betuigt in naam der Vergadering zijne blijdschap over ZEW. tegenwoordigheid in ons midden.

Dr. VAN RAALTE rigt daarop het woord tot de Vergadering.

Met blijkbare aandoening des harten wijst ZEW. de Vergadering op hetgeen God gedaan heeft. ZEW. betuigt zijne innige blijdschap, dat wij elkander, na vele jaren van scheiding, nog weêr, vereenigd in hetzelfde geloof en dezelfde hoop en liefde mogen ontmoeten; en verklaart dat het voorname doel zijner komst in ons midden is, om de band der Christelijke liefde en vereeniging tusschen ons en de broeders in N. Amerika naauwer toe te halen, opdat door den verren afstand van woonplaats tusschen ons en die broeders niet in vergetelheid kome, dat zij en wij van denzelfden oorsprong zijn, maar daarentegen de eenheid, door onderlinge correspondentie en gemeenschappelijke samenwerking, bewaard blijve.

De Praeses verzoekt namens de Synode aan Dr. VAN RAALTE,

om als adviserend lid in de Vergadering zitting te nemen, welk verzoek door ZEw. welwillend wordt aangenomen.

Art. 7.

Overeenkomstig het bepaalde in art. 17 der Synode van 1857 te Leiden, wordt, even als in vroegere Vergaderingen, door den Praeses van alle leden de openlijke instemming met de Belijdenisschriften der Gereformeerde Kerk gevraagd, waartoe de verklaring, in voornoemd artikel uitgedrukt, wordt voorgelezen. Alle de aanwezige leden geven onbewimpeld hunne volkomene instemming te kennen.

Art. 8.

De tijd tot het houden der zittingen wordt met gemeen overleg aldus bepaald: de voormiddagzittingen zullen gehouden worden van 9—1 en de namiddagzittingen van 4—8 uur; op Zaterdag zal alleen voor den middag vergadering worden gehouden, en des Maandags zal de voormiddagzitting te 11 uur aanvangen.

Art. 9.

Op voorstel van den Praeses wordt goedgevonden, om de voorkomende zaken in de volgende orde te behandelen: eerst de rapporten der door de vorige Synode benoemde Commissiën in te winnen; vervolgens die zaken te behandelen, welke de leer betreffen; daarna die welke tot de dienst en tucht in betrekking staan; dan de zaken der school te bespreken; en eindelijk de algemeene zaken.

Art. 10.

De Praeses benoemt eene Commissie van vijf Leeraars om de reeds ingekomen, of nog in te komen stukken en brieven in te zien, en daarover later rapport uit te brengen.

De leden dier Commissie zijn: D. D. J. BAVINCK, B. DE BEY, P. DIJKSTERHUIS, W. H. GISPEN en K. VAN GOOR.

Art. 11.

Deze eerste zitting wordt, na het zingen van Ps. 90 : 9, met dankzegging door Ds. A. S. ENTINGH gesloten.

Tweede Sessie.

Woensdagnamiddag, den 30 Mei.

Art. 12.

Ds. S. VAN VELSEN opent deze zitting met het gebed, nadat vooraf was gezongen Ps. 48 : 4.

Art. 13.

Overeenkomstig het bepaalde in de morgenzitting, verzoekt de Praeses aan de Commissiën, die door de vorige Synode benoemd zijn, rapport uit te brengen, betreffende de uitvoering der aan haar opgedragen werkzaamheden.

Art. 14.

De Commissie, benoemd ter zake van Ds. E. TEUNIS, geeft, behalve het geen reeds ter algemeene kennis was gekomen, verslag van hare bemoeijingen, waarin de Vergadering genoeg neemt.

Art. 15.

Vervolgens doet de Commissie, in de zaak van Ds. K. PIETERS, verslag van hare werkzaamheden.

De Vergadering neemt genoeg in het door die Commissie verrigte werk, en verblijdt zich dat de uitkomst daarvan, blijkens de mededeeling der Friesche afgevaardigden, tot welzijn der Gemeente te Franeker heeft mogen strekken.

Art. 16.

De afgevaardigden van Noord-Holland en Utrecht, aan welke Provincien de behandeling der zaak van Ds. TH. DE WITH

door de Synode van 1863 was opgedragen, herinneren de Vergadering aan de mededeelingen, welke zij aan alle de Kerkeraden onzer Gemeenten hebben toegezonden, weshalve zij zich van een nader verslag ontslagen achten.

Hierop wordt melding gemaakt van Protesten, die tegen de handelingen dier Provinciën in der tijd zijn ingediend. Over een en ander wordt breedvoerig gesproken.

De Vergadering oordeelt, hoewel er betreffende den vorm wel eenige aanmerking is te maken, nochtans, met het oog op den afloop dier zaak, in het door die Provinciën verrigte werk te moeten berusten.

Art. 17.

De Secretaris der Synodale Commissie met de benooidigde stukken niet aanwezig zijnde, zoo moet het verslag dier Commissie voorloopig worden uitgesteld.

Art. 18.

Ds. DE MOEN, die wegens ongesteldheid bij de opening der Synode niet had kunnen tegenwoordig zijn, komt, als afgevaardigde Ouderling van Overijssel, in de vergadering en neemt als zoodanig zitting.

Art. 19.

Art. 1 der Agenda komt in behandeling, waarvan het eerste lid luidt als volgt:

De Synode verklare zich omtrent de leer en bediening des H. Doops, opdat er een einde kome aan den strijd tusschen zijne ob- en subjectieve be teekenis en verzegeling.

De deputaten van Noord-Holland geven toelichting en lezen daarbij art. 35 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis voor. Zij wenschen, dat ieder die over den Doop spreekt of schrijft, zich houde aan de uitdrukkingen in de Formulieren onzer Kerk gebezigd. Uit later gegevene toelichting blijkt, dat het de begeerte is van Noord-Holland, dat de Synode eene

verklaring van de leer des Doops geve, opdat alle strijd daarover geheel ophoude.

Na breedvoerige discussien komen twee voorstellen ter tafel van den volgenden inhoud:

1. De Synode acht dat onze vaders in hunne Belijdenisschriften, door onze Kerk, als de voortzetting der Gereformeerde Kerk, voor de hare erkend, zich duidelijk over den Doop en zijne bediening aan de kinderen der geloovigen hebben uitgedrukt; waarom de Synode alle verklaring verwerpt, waardoor de duidelijke uitdrukking in onze Belijdenisschriften verduisterd of in bedenking zouden kunnen gebragt worden.
2. De Synode geeft den ernstigen raad, dat in het spreken, of schrijven over de leer der Kerk, en in het bijzonder over de leer des Doops, gelet worde op de wijze, waarop de Belijdenisschriften de leer onzer Kerk uitdrukken, en dat elk zich zooveel mogelijk wachte voor het gebruik van andere uitdrukkingen, dan in de Belijdenisschriften onzer Kerk gebezigd worden, vooral met het oog op de verschillende opvatting van de beteekenis en verzegeling der Sacramenten.

Met meerderheid van stemmen wordt het laatste voorstel als besluit der Vergadering aangenomen.

Art. 20.

Het tweede lid van art. 1 van de Agenda komt in behandeling, dat volgens de toelichting van de afgevaardigden van Friesland van den volgenden inhoud is:

Bestaan er gronden om te denken, dat de Doop in den tegenwoordigen tijd door Leeraars in het Hervormd, of eenig ander Kerkgenootschap, niet meer bediend wordt volgens de door Christus gegeven doopsformule? En kan in dat geval zulke eene doopsbediening voor wettig gehouden worden?

Hierop komt de Vergadering tot het besluit: dat indien het

voor de wettige Kerkbesturen blijkt, dat de Doop niet bediend is in den naam van den Drieëenigen God, zulk een Doop voor geen Doop zal gehouden worden.

Art. 21.

Deze zitting wordt met het zingen van Ps. 106: 2, 3 en dankgebed door Dr. VAN RAALTE gesloten.

Derde Sessie.

Donderdagvoormiddag, den 31 Mei.

Art. 22.

Ds. BRUMMELKAMP opent deze zitting met het gebed, na het zingen van Ps. 36: 3.

Art. 23.

De notulen der vorige zittingen worden gelezen en met eenige wijziging goedgekeurd.

Art. 24.

De Ouderling W. HORST vertrokken zijnde, is zijn secundus, J. A. VAN AS, in zijne plaats gekomen, die, even als vroeger door de andere afgevaardigden is geschied, zijne instemming met de leer onzer Kerk betuigde.

Art. 25.

Het derde lid van art. 1 der Agenda komt nu in behandeling. Het behelst de vraag: of de Doop door den Heer SCHEFFER bediend, wettig is of niet.

De afgevaardigden uit Noord-Holland geven toelichting.

De Heer SCHEFFER, vroeger Predikant bij de Christelijke Afscheidene Gemeente te Broek op Langendijk, doch die wegens onzuiverheid in de leer onder kerkelijke behandeling

is gekomen, was, voor de beëindiging van zijne kerkelijke procedure uit onze Kerkgemeenschap uitgetreden en had zich eene zoogenaamde vrije Gemeente gevormd. Van tijd tot tijd keerden er leden van die Gemeente tot de gemeenschap onzer Kerk terug, wier kinderen sedert zijne afscheuring door hem gedoopt waren; over de wettigheid van dien doop waren de ouders soms bewaard. De broeders van Noord-Holland vragen nu, waarvoor dien door den heer SCHEFFER bedienden Doop is te houden.

Na breedvoerige discussien besluit de Synode, om de broeders van Noord-Holland terug te wijzen naar hetgeen reeds in vroegere Synoden, betreffende soortgelijke zaken, bepaald is.

Art. 26.

Wordt in behandeling genomen Art. 2 der Agenda. De Synode onderzoekt en verklaart in hoe ver de schorsing van Ds. J. A. DONKERS, thans predikant te Sluis, door de Klasse Warffum en de Provincie Groningen wettig zij.

Volgens de toelichting der afgevaardigden van Gelderland is het de begeerte der Provincie, dat Groningen de schorsing van Ds. DONKERS opheffe.

De commissie van rapporteurs geeft verslag van bij haar ingekomen stukken betreffende die zaak, in verband met de vroeger reeds door Ds. DONKERS aan alle kerkeraden toegezondene mededeelingen.

Ook de afgevaardigden van Zeeland geven kennis van hunne bemoeijingen met Ds. DONKERS, en van de pogingen door hen aangewend, om zijne zaak op de gemakkelijkste wijze te beëindigen.

Nog wordt gelezen eene ingezondene missive van den Kerkeraad van Sluis, waarin deze verklaart Ds. DONKERS niet langer in zijnen onkerkelijken weg te kunnen volgen, en dat als gevolg daarvan de Gemeente niet langer door zijne dienst kan gesticht worden; weshalve hij verzocht dat, bij eventuele herstelling, of opheffing der schorsing van Ds. DONKERS, de

gemeente van Sluis als vacant worde beschouwd, en dat ZEw. beroepbaar worde gesteld.

Na breedvoerige discussiën over die zaak, waarin ook in overweging wordt genomen, of Ds. DONKERS persoonlijk op de Synode zal worden ontboden, komt de Vergadering tot het besluit, om eerst het beginsel te bespreken, dat tot de kwestie met Ds. DONKERS aanleiding heeft gegeven, en gaat derhalve over ter behandeling van art. 3 der Agenda.

Art. 27.

Art. 3 der Agenda, dat nu in behandeling wordt genomen, luidt:

De Synode besluite, dat niemand zijn kind ten Doop presenteere dan zij, die, na gedane belijdenis, als leden der Gemeente zijn aangenomen; of doe besliste uitspraak in de kwestie over het doopen van kinderen van doopleden, opdat die onregelmatigheden in de Kerk ophouden; ook hoe oud men de kinderen, als nog in de ouders begrepen, zal opnemen, en den Doop toedienen, wanneer ze nog niet gedoopt zijn.

De afgevaardigden van Noord-Holland lichten dat artikel toe, waarmede zich die van Zuid-Holland hoofdzakelijk vereenigen.

In sommige Gemeenten in ons Vaderland wordt den doopleden toegelaten, om hunne kinderen zonder doopgetuigen ten Doop te presentereen; in andere Gemeenten wordt hun die vrijheid niet verleend, maar daar komende worden zij afgewezen, hetgeen verwarring ten gevolge heeft, weshalve het volgens het oordeel dier broeders de roeping der Synode is, om op dit punt eenheid in onze Kerk te brengen.

Dr. VAN RAALTE deelt mede, dat de Gemeenten in N.-Amerika zich in dienzelfden moeilijken toestand bevinden. ZEw. oordeelt, dat geen kerkelijk besluit in staat zal zijn om zulke teedere punten uit den weg te ruimen.

Art. 28.

De tijd der voormiddagzitting verstreken zijnde, zoo wordt dezelve, na het zingen van Ps, 102: 7, met dankzegging door Ds. H. DE COCK gesloten.

Vierde Sessie.

Donderdagnamiddag, den 31 Mei.

Art. 29.

Deze zitting is geopend met het zingen van Ps. 25: 2 en gebed door Ds. B. DE BEY.

Art. 30.

Ds. J. R. KREULEN, afgevaardigde van Friesland, die door ongesteldheid tot hiertoe verhinderd was de Vergaderingen bij te wonen, neemt zitting en verklaart, op verzoek van den Praeses, zijne instemming met de leer onzer Kerk.

Art. 31.

De discussiën over het in behandeling zijnde artikel worden voortgezet. Breedvoerig wordt over die zaak gesproken en het vóór en tegen ernstig overwogen.

Na al het gesprokene en gehoorde komt de Vergadering tot de overtuiging, dat er voor alsnog geen nader besluit daaromtrent kan gemaakt worden.

Ten aanzien van het laatste lid van art. 3 der Agenda, behelzende de vraag: hoe oud men de kinderen, als nog in de ouders begrepen, den Doop zal toedienen, oordeelt de Synode dat men moet blijven bij hetgeen dienaangaande besloten is in de Synode van 1857 (pag. 71 van het Verslag).

Art. 32.

Art. 5 der Agenda wordt, als in verband staande tot art. 6, niet afzonderlijk behandeld.

Art. 33.

De bepaalde tijd verstreken zijnde, sluit Ds. E. J. SEEGER, op verzoek van den Praeses, deze zitting met dankzegging, nadat gezongen was Ps. 86 : 6.

Vijfde Sessie.

Vrijdagvoormiddag, den 1 Junij.

Art. 34.

Deze zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 25 : 4 en gebed door den Ouderling D. BAKKER.

Art. 35.

De notulen van gisteren zijn gelezen en na eenige bespreking goedgekeurd.

Art. 36.

De Docenten VAN VELZEN en BRUMMELKAMP komen terug op hun gegeven advies van gisteren, maar volgens het oordeel der Vergadering moet dit, als te laat inkomende, worden afgewezen.

Art. 37.

Art. 6 der Agenda wordt in behandeling genomen:

De Synode kome terug op Art. 16 der Synode van 1863, en doe dat Art. deze verandering ondergaan, dat de leer van Jezus ligchamelijke wederkomst op aarde aan ieders persoonlijk gevoelen worde over-

gelaten, maar dat niemand het der Gemeenten als leer der Kerk mag voorstellen; of verklare, in hoeverre die leer in strijd is met de leer der Gereformeerde Kerk.

De afgevaardigden van Friesland, Noord-Brabant en Zuid-Holland geven kennis van de bezwaren, die hunne Provinciën tegen dat Artikel hebben.

Na het praeadvies van Dr. VAN RAALTE en van de Docenten gehoord te hebben, wordt breedvoerig over dit punt gehandeld. De tijd der zitting echter verstreken zijnde, worden de verdere discussien tot de namiddagzitting uitgesteld.

Art. 38.

Na het zingen van het Berijmde Gebed des Heeren vs. 3, sluit de Ouderling D. VENEMA de voormiddagzitting met dankzegging.

Zesde Sessie.

Vrijdagnamiddag, den 1 Junij.

Art. 39.

Deze zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 33: 11 en gebed door Ds. J. R. KREULEN.

Art. 40.

De Praeses deelt mede, dat eenen geliefden broeder, Leeraar in onze Kerk, het smartelijke verlies heeft getroffen, dat hij zijne gade heeft verloren, waardoor hij en de zijnen in diepe droefheid gedompeld zijn. ZEW. stelt voor, om aan dien broeder, die, wat het finantiële betreft, in bekrompene omstandigheid verkeert, een bewijs van christelijke deelneming en hulpbetoon te geven.

brengt aan vrijwillige giften bijeen de som van *f* 66, die met een begeleidend schrijven dien broeder wordt toegezonden.

Art. 41.

Art. 41.

De discussiën over het aanhangige artikel worden voortgezet.

Uit de uitvoerige bespreking wordt het duidelijk, dat een groot deel der Vergadering bevreesd was, dat dit artikel tot eene verkeerde toepassing der censure aanleiding zou kunnen geven, waarom men eene nadere verklaring er van begeerde.

De Praeses brengt in rondvraag, of de Vergadering eene nadere verklaring van dat artikel begeerde, of niet.

Dewijl de stemmen staakten, zoo oordeelt de Vergadering voor de behandeling van dat punt niet rijp te zijn, en gaat over ter bespreking van art. 7 der Agenda.

De Scriba en andere leden der Vergadering verklaren, dat zij, nu er geen nadere bepaling van dat artikel gegeven wordt, zich gedrongen gevoelen, om tegen den inhoud er van te protesteeren.

Art. 42.

Art. 7 der Agenda, dat nu in behandeling komt, luidt als volgt:

De Synode kome terug op art. 99 der Synode van 1863, in verband met art. 111 der Synode van 1860, en verklare, of een man met de zuster zijner overledene vrouw mag huwen, wanneer uit het eerste huwelijk geene kinderen zijn; en wanneer er kinderen uit het eerste huwelijk zijn en men toch gaat huwen, of dan de kerkelijke tucht, zelfs tot de afsnijding, op de zoodanige moet worden toegepast.

De afgevaardigden van Noord-Holland geven toelichting. De aanleiding tot de indiening van dit artikel bestond in een huwelijk van een man met de zuster zijner overledene vrouw in die provincie, en het gebrek dat er in vroegere synodale

besluiten was, die geene strafbepalingen op soortgelijke huwelijke gemaakt hadden.

De praeadviezen der Docenten als naar gewoonte hierover ingewonnen zijnde, worden de discussiën geopend.

Dewijl door de vroegere Synode de Leeraars onzer Kerk uitgenoodigd zijn, om van de kwestie der geoorloofde, of ongeoorloofde huwelijken, eene bepaalde studie te maken, zoo heeft Ds. DIJKSTERHUIS aan die uitnoodiging gevolg gegeven, en deelt aan de Vergadering het resultaat zijner onderzoeking mede.

Nadat de Vergadering vervolgens breedvoerig dit punt heeft besproken. komt zij tot het besluit, dat zij voor het oogenblik niet verder kan komen dan bij de vroegere bepalingen te blijven.

Art. 43.

Deze zitting wordt gesloten met het zingen van Ps 119: 83 en dankzegging door den Ouderling L. HOEKERS.

Zevende Sessie.

Zaterdagvoormiddag, den 2 Junij.

Art. 44.

Na het zingen van Ps. 84: 3 wordt deze zitting met het gebed door den Ouderling B. VAN DER MEULEN geopend.

Art. 45.

De notulen van gisteren zijn gelezen en goedgekeurd.

Art. 46.

De afgevaardigden, die gisteren verklaard hadden te zullen protesteeren, dienen het volgende protest in:

PROTEST.

der Synode van Franeker volgens hunne begeerte geene nadere verklaring is gegeven, om zich aan te sluiten aan het reeds in de Synode van 1863 door Ds. BULENS c. s. ingediende protest, omdat ook volgens hunne meening, door het gevoelen van de lichamelijke wederkomst van CHRISTUS geene der hoofdwaarheden der gereformeerde leer worden omvergeworpen; als zoodanig geene inbreuk op de regelmaat des geloofs wordt gemaakt; en dat toch de opvatting van het artikel zoo als het daar ligt, tot eene verkeerde toepassing der kerkelijke tucht aanleiding zou kunnen geven.

(Was get.)

AMSTERDAM,
2 Junij 1866.

N. H. DOSKER.
J. R. KREULEN.
W. H. GISPEN.
J. W. TE BOKKEL.
J. H. DONNER.
A. G. DE WAAL.
F. NUGTEREN.
H. C. SCHMITZ.

Dewijl door het staken der stemmen art. 16 der Synode van 1863 van kracht blijft, kan de ondergeteekende niet anders dan blijven protesteeren tegen voornoemd artikel. Hij stemt dientengevolge hartelijk in met bovenstaand protest van de broeders N. H. DOSKER c. s., en acht het noodig hierbij de verklaring af te leggen, dat hij in zijn gemoed bezwaard zou zijn, indien hij de kerkelijke tucht moest toepassen op broeders, die hoewel in leer en leven onberispelijk zijnde, evenwel het gevoelen van de persoonlijke toekomst van CHRISTUS op aarde, vóór het eindoordeel, waren toegedaan.

J. F. BULENS.

De Docent BRUMMELKAMP verzoekt dat worde opgeteekend, dat hij heeft geadviseerd ter verandering van art. 16 der Synode van Franeker 1863, daar hij er zich steeds over be-

zwaard gevoeld heeft, dit ten jare 1863 niet reeds te hebben gedaan.

Art. 47.

Wordt in behandeling genomen art. 27 der Agenda: De Synode herroep art. 139 der Synode van 1863, omdat het daarin vervatte besluit strijdt tegen de Dordsche Kerkeorde van 1619, Post-Acta, 162ste Sessie.

De afgevaardigden van Noord-Holland geven toelichting en refereren zich tot het protest in art. 139 van die Synode, tegen dat besluit ingebracht.

De kwestie betreffende de kerkelijke huwelijksinzegening van een lidmaat der Gemeente met iemand, die nog niet gedoopt is, wordt door de afgevaardigden van Friesland nader toegelicht.

Na vele discussiën is het oordeel der Vergadering te moeten blijven bij het besluit van 1863.

De Docenten verzoeken optekening in de notulen, dat dit besluit tegen hun advies is genomen.

Art. 48.

Komen in behandeling art. 10 en 26 der Agenda luidende als volgt:

Art. 10. De provincie Zuid-Holland vereenigt zich met het protest van Ds. H. JOFFERS, voorkomende in het Synodaal Verslag van 1863, en vraagt herziening van dat besluit.

Art. 26. De Synode kome terug en herroep art. 108 der Synode van 1863, omdat door dat besluit de tweede sleutel in de Kerk, althans gedeeltelijk, krachteloos wordt gemaakt, en ook in strijd staat met art. 90 der Synode van 1846.

De afgevaardigden van Zuid- en Noord-Holland, doen in hunne toelichtingen uitkomen, dat hunne Provinciën bevreesd zijn, zoo dat artikel in kracht blijft, dat de kerkelijke tucht daardoor zal worden verlamd.

De praeadviesen der Docenten worden ingewonnen, waarna de leden der Vergadering hunne adviezen uitbrengen. Sommigen begeeren vernietiging van dit artikel, omdat daardoor ruimte wordt gegeven aan hen, die de tucht willen ontloopen. Anderen willen dat het in kracht blijve, daar zij niet kunnen zien, dat daardoor de kerkelijke tucht, (die toch alleen op hen, die tot onze Gemeenten behooren, en niet op hen, die buiten onze gemeenschap staan, kan toegepast worden) voor dezulken, die nog eenige waarde in de gemeenschap en in de voorregten der Kerk stellen, verslapt wordt, maar in volle kracht blijft.

Na uitvoerige discussien komt de Vergadering tot het besluit, om artikel 108 der Synode van 1863 aldus te wijzigen:

Wanneer iemand, tijdens hij onder kerkelijke behandeling is, zijn lidmaatschap der Gemeente opzegt, zal de kerkeeraad naar omstandigheid met hem handelen.

Art. 49.

De tijd verstreken zijnde, verzocht de Praeses den Ouderling K. ENZINK de Vergadering met dankzegging te sluiten, waaraan die broeder, nadat vooraf het laatste vers van den Avondzang was gezongen, voldoet.

Achtste Sessie.

Maandagvoormiddag, den 4 Junij.

Art. 50.

Deze zitting wordt, met het zingen van Ps. 105: 5, en gebed door den Ouderling R. EVERS, geopend.

Art. 51.

De notulen der vorige zitting zijn gelezen en goedgekeurd.

Art. 52.

10. Wordt in behandeling genomen art. 12 der Agenda, luidende:
 „De Synode verklare welk eene verbindende kracht een synodaal besluit voor de leden der Kerk heeft. Deze verklaring wordt begeerd met het oog op het schrijven in de „BAZUIN EN STEM“, in strijd met art. 26 der Synode van 1863, waardoor, gelijk men vermeent, de waardigheid en kracht van het synodaal besluit is miskend.

11. Na eenige discussiën oordeelt de Synode, dat het genoegzaam is, ter beantwoording dier vraag te verwijzen, naar art. 31 der Dordsche Kerkeorde van 1619.

Art. 53.

Komt in behandeling art. 13 der Agenda.

De Synode handhave het besluit van art. 38 en 45 der Synode van 1836, in verband met art. 55 der Synode van Dordrecht 1618 en 1619, omdat er eenige brochures in het licht zijn verschenen zonder kerkelijke approbatie, gelijk de toespraken van Ds. J. van DIJK en de Doop in zijn grond en vrucht door Ds. H. JOFFERS.

Frieslands afgevaardigden wijzen ter toelichting op verscheidene brochures en geschriften, die in onze Kerk zonder kerkelijke approbatie zijn uitgegeven.

Over de voordeelige en nadeelige, of bezwaarlijke zijde der boekcensuur wordt breedvoerig gesproken. Ten slotte komt de Vergadering tot het volgende besluit:

De Synode erkent het bezwaarlijke om art. 55 der Dordsche Kerkeordering, in de tegenwoordige omstandigheden, in elk opzicht te belevén.

Zij acht het evenwel wenschelijk, dat het zoo veel mogelijk door de Kerkbesturen, tot handhaving van de zuiverheid der leer, worde onderhouden.

Zij verbindt echter hierdoor niemand, om, wanneer hij iets wil laten drukken, zijn werk aan de kerkelijke approbatie te moeten onderwerpen, daar het toch den Kerkbesturen is en blijft opgedragen, om voor de zuiverheid der leer te waken.

Art. 54.

De Vergadering gaat over ter behandeling van art. 30 der Agenda, luidende:

De Synode kome terug op pag. 71 der Synode van 1854, en wekke bij vernieuwing de Kerk en hare Leeraars op, om toch niets bijzonders aan den zoogenaamden goeden Vrijdag te hechten.

De tijd der voormiddagzitting verstreken zijnde, wordt de verdere behandeling hiervan tot den namiddag uitgesteld.

Art. 55.

Op verzoek van den Praeses sluit Ds. K. J. VAN GOOR deze zitting met het gebed, na het zingen van Ps. 84: 6.

~~art.~~

Negende Sessie.

Maandagnamiddag, den 4 Junij.

Art. 56.

De zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 68: 14, en gebed door den Ouderling J. NIJLAND.

Art. 57.

De discussien over het aanhangige Artikel worden voortgezet, en na eenige deliberatie komt de Vergadering tot het volgende besluit:

De Vergadering acht dat de Synode van 1857 zich duidelijk genoeg omtrent den zoogenaamden Goeden Vrijdag heeft uitgesproken, en oordeelt het niet noodig meer daar bij te voegen.

Art. 58.

In verband met het voorgaande wordt het 5de punt van het aanhangsel van de Agenda behandeld, behelzende het verlangen van den Kerkeraad te Tiel, dat de Synode eene Commissie benoeme, tot het verzamelen van een Bundeltje Gezangen tot gebruik bij de openbare Godsdienstoefening, waarvan echter de invoering aan de Gemeenten zal worden overgelaten.

De Praeses stelt een onderzoek in, of dit verzoek, daar het niet door de Provincie Gelderland, maar door eene Gemeente tot de Synode was gebracht, in behandeling kan komen. *****

Uit de ontvangene mededeelingen van de wijze waarop het hier was gekomen, oordeelt de meerderheid der Vergadering, dat die zaak door de Synode behoort behandeld te worden, en worden de discussien er over geopend.

Na ernstige overweging oordeelt de Synode het niet raadzaam, om in het verzoek van den kerkeraad van Tiel te treden, maar besluit om te blijven bij Artikel 69 der Dordsche Kerkeorde van 1619.

Art. 59.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van Art. 34 der Agenda, luidende:

De Synode besluite, dat des Zondags in alle Gemeenten de heilige Wet en de twaalf Artikelen des Geloofs moeten worden gelezen, opdat er gelijkheid kome.

De afgevaardigden van Noord-Holland geven toelichting. Het was enkelen dier broeders gebleken, dat dit gebruik niet in alle Gemeenten in onze Kerk plaats vond, weshalve zij oordeelden de Synode te moeten verzoeken, om bovenstaand besluit te nemen, opdat zoodoende de door hen gewenschte eenvormigheid verkregen mogt worden.

Na eenige bespreking komt de Synode tot het volgende besluit:

De Synode oordeelt hierover geene bepaling te moeten maken, maar aan de Kerkeraden over te laten, wat het meest tot stichting der Gemeente kan dienen.

Art. 60.

Art. 8. der Agenda wordt nu in behandeling genomen, luidende als volgt:

De Synode kome terug op Art. 112 der Synode van 1863.

Bedoeld Artikel wordt uit het verslag dier Synode voorgelezen.

De afgevaardigden van Zuid-Holland geven toelichting. Ds. ENTINGH, Scriba der Synode van 1863 deelt mede, dat Ds. JOFFERS bij ZEw. is gekomen en inzage heeft gevraagd van de oorspronkelijke notulen dier vergadering, welke ZEw. aan Ds. JOFFERS had verleend, met de opmerking nochtans, dat niet zijne persoonlijke opteekening, maar alleen het door de Vergadering gewijzigde en goedgekeurde gedeelte als officieel moest beschouwd worden. Nogtans had Ds. JOFFERS van dat niet officieel gedeelte gebruik gemaakt, om in een publiek blad de handelingen der Synode ten zijne opzigte, in een verkeerd licht te stellen.

Na eenige discussien komt de Vergadering tot het volgende besluit:

De Synode verklaart, naar aanleiding van Art. 8 der Agenda, dat het verslag der Synode van 1863, Art. 112, officieele waarheid bevat, en keurt het schrijven van Ds. JOFFERS, in n°. 47 van DE STEM, van 19 November 1863, ernstig af.

Art. 61.

De Praeses deelt mede, dat de broeders G. LOOBERTS en A. VAN HAERINGEN hier ter stede zijn aangekomen, en verzoeken, dat hunne zaak spoedig worde behandeld.

De Vergadering erkent de billijkheid van dat verzoek. Om tegen de volgende zitting voor de behandeling dier zaak eeniger-

mate rijp te zijn, wordt aan de Commissie van rapporteurs verzocht mededeeling te doen van den inhoud der bij hen te dier zake ingekomene stukken.

Ds. ENTINGH deelt de geschiedenis mede, die aanleiding had gegeven tot de afzetting van die broeders uit hunne bediening, als Ouderlingen, volgens de bij hem ingekomene bescheiden.

De afgevaardigden van Drenthe lichten de zaak verder toe, ter regtvaardiging van de door de Klasse op bedoelde broeders toegepaste en door de Provincie bekrachtigde afzetting, alsmede van de bemoeijingen door de Betrokkene Kerkbesturen met hen gemaakt, om deze kwestie te beëindigen.

De Vergadering oordeelt door deze mededeelingen eenigermate op de hoogte te zijn, om de zaak in behandeling te kunnen nemen.

Art. 62.

De tijd verre verstreken zijnde, wordt deze zitting met het zingen van Ps. 90: 9, en dankzegging door Ds. C. G. DE MOEN gesloten.

Tiende Sessie.

Dingsdagvoormiddag den 5 Junij.

Art. 63.

De zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 138: 1, en gebed door Ds. W. H. GISPEN.

Art. 64.

De Ouderling J. LENSE is door ongesteldheid afwezig. Ook is de Ouderling A. DEN DEKKER om onbekende redenen, sedert den 2 Junij, niet tegenwoordig, terwijl noch de andere afgevaardigde Ouderling van Noord-Brabant, noch de secundi tot hertoe zijn gekomen.

Art. 65.

De broeders G. LOOBERTS en A. VAN HAERINGEN van Dedemsvaart komen in de Vergadering, alsmede F. VAN DER WEIDEN, lidmaat dier Gemeente, die, met nog 16 andere lidmaten, een protest tegen de handelingen hunner Klasse en Provincie op deze Synode gebragt heeft.

Na eenige deliberatie oordeelt de Vergadering de twee eerstgenoemden ter verantwoording toe te laten.

Art. 66.

Inmiddels ontvangt de Praeses een brief in antwoord van Ds. M. SIKKES te Beekbergen, behelzende hartelijke dankbetuiging voor de deelneming, betoond door de Synode, in ZEW. smartelijk verlies.

Wordt voor kennisgeving aangenomen.

Art. 67.

De zaak van voornoemde broeders in behandeling genomen zijnde, worden de stukken gelezen, betreffende de kerkelijke behandeling en schorsing in de Bediening van Ds. A. F. KOK, destijds Leeraar te Dedemsvaart, alsmede van hunne, daarmede in verband staande en daaruit voortvloeiende, afzetting; welke afzetting door de Klasse Ruinerwold, en later door de Provincie Drenthe was bekrachtigd. Tegen die afzetting hadden die broeders geprotesteerd en zich eindelijk op deze Synode beroepen.

Na de voorlezing dier stukken wordt hun gelegenheid ter verdere toelichting en ter verdediging gegeven.

Nadat de Vergadering gelegenheid had ontvangen om op alle punten door die broeders te worden ingelicht, waarvan een ruim gebruik werd gemaakt, wordt hun de vraag gedaan, wat zij nu begeerden dat door deze Synode zou gedaan worden. Hun antwoord was: „dat het hunne begeerte is, om door „deze Synode weêr in hunne bediening hersteld te worden; „daardoor zou hunnes inziens de rust en de stichting der

„Gemeente worden bevorderd, en voor hen, die nog buiten onze „Kerkgemeenschap staan, zou het blijkbaar worden, dat de „tucht in onze Kerk nog wordt gehandhaafd en toegepast“.

Art. 68.

De Praeses stelt voor, deze zaak verder in eene beslotene vergadering te behandelen, waarvoor ZEw. de redenen opgeeft.

De Vergadering bewilligt hierin, waarop allen, die niet tot de Synode behoorden, verzocht worden zich te verwijderen.

Art. 69.

Hierna wordt door de Docenten het praeadvies uitgebragt en vervolgens worden de discussiën voortgezet.

Art. 70.

De tijd dezer zitting verstreken zijnde, wordt dezelve met het zingen van Ps. 119: 53, en dankgebed door Ds. J. DE BOKKEL gesloten.

Elfde Sessie.

Dingsdagnamiddag, den 5 Junij.

Art. 71.

Deze zitting wordt met het gebed geopend door den Ouderling J. VISSER, nadat vooraf was gezongen Ps. 81: 12.

Art. 72.

De behandeling der zaak, die in de voormiddagzitting is afgebroken, wordt voortgezet. Breedvoerig wordt over het gehoorde gesproken, en na ernstige overweging komt de Vergadering tot twee voorstellen, waarin het oordeel der verschillende sprekers is zamengevat.

Die voorstellen zijn van den volgenden inhoud:

1. Na alles gehoord en in ernstige overweging genomen te hebben, oordeelt de Vergadering, dat de wijze van de opheffing der schorsing van Ds. A. F. Kok niet in alles is te wettigen, maar dat de Ouderlingen LOOBERTS en VAN HAERINGEN in hunne bedieningen behooren hersteld te worden, langs den weg, die het meest de stichting der Gemeente te Dedemsvaart bevorderen kan.
2. De Vergadering al het gehoorde rijpelijk overwogen hebbende, oordeelt, omdat art. 31 der Dordsche Kerkeorde van 1619 bepaalt, dat hetgeen met de meeste stemmen is goedgevonden voor bondig zal gehouden worden, waaraan zich ieder behoort te onderwerpen, zoolang geene hoogere Vergadering uitspraak heeft gedaan, behoudens het recht van protest; en daar het blijkt dat de broeders LOOBERTS en VAN HAERINGEN zich niet aan de uitspraak van hunne respectieve Kerkbesturen hebben onderworpen, maar daartegen in willekeurige oppositie zijn gekomen, dat er geene gronden bestaan, om de afzetting van die broeders op te heffen en hen in hunne kerkelijke bedieningen te herstellen.

Met meerderheid van stemmen wordt het laatste voorstel, als het besluit der Synode in deze zaak aangenomen.

Art. 73.

De Vergadering, voor hen die geene leden der Synode zijn, wêr geopend zijnde, wordt dit besluit aan de broeders LOOBERTS en VAN HAERINGEN door den Praeses mondeling medegedeeld, met opwekking om zich aan deze uitspraak van het hoogste bestuur onzer Kerk te onderwerpen.

Die broeders verlaten de Vergadering met de verklaring, dat zij in die uitspraak niet kunnen berusten.

Art. 74.

De 19de en 20ste artikelen der Agenda worden nu in behandeling genomen. Art. 19 luidt:

De Synode wijzige art. 84 der Synode van 1863; en Art. 20: De Synode trekke het zich aan, wanneer het bewezen wordt, dat deze of gene der Leeraars onzer Kerk geen acht willen nemen op art. 84 der Synode van 1863.

Ook worden hiermede in verband gebragt n°. 1 en 4 van het aanhangsel van de Agenda, behelzende n°. 1, een protest van de Klasse Varsseveld tegen art. 84 der Synode van 1863, waarmede zich de Provinciale Vergadering van Noord-Brabant vereenigt; en n°. 4, een verlangen van den Kerkeraad te Tiel, dat de Synode intrekke art. 84 van de handelingen der Synode van 1863.

De afgevaardigden van Noord-Brabant verzoeken aanteekening, dat het abusievelijk op de Agenda is gekomen, dat hunne Provincie zich met n°. 1 vereenigt; daar zulks onwaar is.

De afgevaardigden van Gelderland, Utrecht en Zuid-Holland geven de noodige inlichtingen. De begeerten dier Provinciën verschillen echter aanmerkelijk. Gelderland begeert meerdere vrijheid dan door het artikel wordt toegelaten; Utrecht en Zuid-Holland begeeren handhaving van het artikel; waarmede zich ook de afgevaardigden van Zeeland, namens hunne Provincie, vereenigen.

Na het praeadvies der Docenten gehoord te hebben, komt de Vergadering na eenige bespreking tot het besluit: om bij de bepaling van 1863 te blijven.

Ds. BULENS en de Ouderling SCHMITZ verklaren, de eerste namens de Klasse Varsseveld, en de laatste namens de Gemeente te Tiel, dat zij zich met het besluit, vervat in art. 84 der Synode van 1863, hetwelk door deze Vergadering op nieuw bekrachtigd is, niet kunnen vereenigen.

Art. 75.

Deze namiddagzitting wordt gesloten met het zingen van Ps. 72: 6, en dankzegging door den Ouderling H. C. SCHMITZ.

Twaaifde Sessie.

Woensdagnamiddag, den 6 Junij.

Art. 76.

De opening dezer zitting geschiedt, op verzoek van den Praeses, door Ds. J. F. BULENS met het gebed, nadat vooraf is gezongen, Ps. 122: 3.

Art. 77.

De notulen der achtste en negende Sessiën zijn gelezen en goedgekeurd.

Art. 78.

Naar aanleiding van de geslotene vergadering van gisteren, wordt de vraag gedaan: „Heeft de Synode het regt, om, „wanneer zij het in bijzondere gevallen noodig oordeelt, de „toegang tot hare vergadering ook voor Leeraars en Ouderingen der Kerk te sluiten?

De Praeses stelt voor aan de Docenten der Theologische School op te dragen, om tegen de eerstvolgende Synode een gemotiveerd advies over deze Kerkelijke regtskwestie uit te brengen.

Dit voorstel wordt met acclamatie aangenomen.

Art. 79.

De afgevaardigden van Utrecht doen, in verband met Art. 20 der Agenda, mededeeling van eene gebeurtenis, die aanleiding heeft gegeven, om het verzoek, in dit artikel vervat, tot deze Synode te rigten.

Daar uit die mededeeling blijkt, dat bedoelde zaak nog niet door de lagere Kerkbesturen is afgehandeld, zoo kan dezelve door de Synode niet in behandeling worden genomen.

Art. 80.

Wordt behandeld n°. 3 van het aanhangsel van de Agenda, behelzende:

Een hooger beroep van de Klasse Varsseveld wegens de verwerping van haar voorstel door de Provincie Gelderland, dat de Synode der Leeraren onzer Kerk den raad geve het zoogenaamd ambts-gewaad af te leggen.

Na eenige discussie oordeelt de Vergadering, dat er geen noodzaak bestaat, om te treden in het verzoek van de Klasse Varsseveld.

Art. 81.

Komt in behandeling art. 36 der Agenda.

Dit artikel behelst een verzoek dat de Synode terugkome op hetgeen besloten is in art. 162 der Synode van 1857, zoodat de Provinciën, naar verhouding van het zielental hunner Gemeenten, meerdere of mindere afgevaardigden naar de Synode kunnen zenden, opdat grootere Provinciën door meer, en kleinere door minder afgevaardigden vertegenwoordigd worden.

Na toelichting van dit verzoek door de afgevaardigden van Friesland, en na eenige discussiën, oordeelt de Vergadering, om bij voornoemd besluit te moeten blijven.

Art. 82.

In verband met het voorgaande stelt de Praeses voor, om aan de Provinciën in overweging te geven, of het niet goed ware jaarlijks, in plaats van om de drie jaren, Synode te houden.

De meerderheid oordeelt, dat dit voorstel niet kan aangenomen worden.

Art. 83.

Nu komt bij vernieuwing in behandeling art. 2 der Agenda, betreffende de schorsing van Ds. J. A. DONKERS. ob

Op verzoek van den Praeses leest de Scriba voor hetgeen reeds betreffende die zaak genotuleerd is. Vervolgens worden de adviezen uitgebragt, en na breedvoerige discussiën komt de Vergadering tot twee voorstellen, waarin de verschillende gevoelens worden uitgedrukt.

Het eerste voorstel is van den volgenden inhoud:

- 11: De Synode verklaart dat de eenig mogelijke weg tot herstelling van Ds. DONKERS is, dat hij schuld erkenne over de wijze waarop hij zich, in de behandeling van zijne zaak, tegen de respectieve Kerkbesturen verzet heeft.

Het tweede luidt als volgt:

- 12: De Synode oordeelt, dat de schorsing van Ds. DONKERS wettig is, en dat de Provincie Zeeland Christelijk met hem gehandeld heeft.

Dientengevolge besluit de Synode, dat de eenig mogelijke weg tot opheffing der schorsing hierin is gelegen, dat hij schuldbelijdenis doe over zijn verzet tegen de wettige Kerkbesturen, terwijl zij hare smart uitspreekt, dat hij tot den wereldlijken regter toevlucht neemt.

Deze twee voorstellen in rondvraag gebragt zijnde, wordt met meerderheid van stemmen het laatste, als het oordeel der vergadering, aangenomen.

Art. 84.

De tijd dezer zitting verlopen zijnde, wordt dezelve met het zingen van Ps. 86: 6, en dankzegging door Ds. P. DIJKSTERHUIS gesloten.

Dertiende Sessie.

Woensdagnamiddag, den 6 Junij.

Art. 85.

De zitting wordt met het zingen van Ps. 150: 1, en gebed door Ds. A. G. DE WAAL geopend.

Art. 86.

Art. 4 der Agenda wordt in behandeling genomen.:

De Synode neme kennis van den inhoud en geest van twee toespraken door J. VAN DIJK, predikant te Doetichem, over Jacob. 1: 25 en Jerem. 3: 21—23, en verklare of de leer en de eer onzer Kerk daarin al of niet aangerand worden.

De Friesche afgevaardigden geven toelichting, en vermelden de oorzaak, waardoor deze vraag door hunne Provincie tot de Synode gebracht is.

Voorts wordt de vraag geopperd, of de behandeling dezer zaak tot de bevoegdheid der Synode behoort.

Het oordeel der Synode is, dat de behandeling der zaak van Ds. J. VAN DIJK tot het Kerkbestuur behoort, waaronder ZEW. ressorteert, en wekt mitsdien de Klasse Varsseveld ernstig op, om die zaak spoedig in behandeling te nemen.

Art. 87.

Wordt in behandeling genomen een verzoek van A. G. DE VRIES, gewezen Ouderling te Meppel, tot opheffing der besluiten van de Synoden van 1860 en 1863, waardoor zijne afzetting als Ouderling in voornoemde Gemeente, op grond van zijn betwist huwelijk, is bekrachtigd. Dit verzoek wordt gesterkt door een begeleidend schrijven, onderteekend door 2 Ouderlingen, 4 Diakenen en 39 Lidmaten der Gemeente Meppel.

De zaak wordt breedvoerig besproken en eindelijk wordt het volgende bepaald:

Niettegenstaande er verschillende gevoelens bestaan omtrent het al of niet geoorloofde van het huwelijk van A. G. DE VRIES, oordeelt de Vergadering, op het verzoek van sommige Kerkeraadsleden en leden der Gemeente Meppel, het aan de vrijheid dier Gemeente te moeten overlaten, om genoemden A. G. DE VRIES op de nominatie te plaatsen, om tot Ouderling

dier Gemeente verkozen te worden, bijaldien zij oordeelt dat hij tot stichting kan werkzaam zijn.

Art. 88.

Ingekomen een brief van den Kandidaat J. ZEEBUYTH en van drie leden der Gemeente te Leerdam, behelzende klagten over hunne behandeling door den Kerkeraad van Leerdam, de Klasse van Gorinchem en de Provincie Zuid-Holland, waarop zij zich hadden beroepen.

Na verkregene inlichtingen oordeelt de Synode de handelingen dier Kerkbesturen goed te moeten keuren.

Art. 89.

Wordt behandeld eene kwestie tusschen de Gemeente te Stedum en te Uithuistermeeden, betreffende de alimentatie van een lidmaat.

Na toelichting door de afgevaardigden van Groningen, en na eenige deliberatie, komt de Vergadering tot het navolgende besluit:

De Synode oordeelt dat het lidmaat Elisabeth Mars door de Gemeenten Stedum en Uithuistermeeden gezamenlijk behoort gealimenteerd te worden, omdat zij;

- tot a. Oorspronkelijk met haar lidmaatschap te Uithuistermeeden behoort;
- tot b. de Gemeente te Stedum, door het doen eener belofte, om gedeeltelijk voor haar onderhoud te zullen zorgen, eene zedelijke verpligting heeft op zich genomen.

Art. 90.

Een verzoek is ingekomen van Ds. ZWEEEDIJK, ondersteund door den Kerkeraad zijner Gemeente, om eene toelage van f 10,— per week, dewijl zijne Gemeente niet in staat is om haren Leeraar te kunnen onderhouden.

Uit de toelichting bleek het der Vergadering, dat dit verzoek, nog niet door Klasse en Provincie behandeld zijnde, tot

deze Synode niet behoort, weshalve het tot de respectieve Kerkbesturen wordt verwezen.

Art. 91.

Wordt overgegaan tot eene kwestie tusschen de Gemeenten Haren en Assen, betreffende de alimentatie van het lidmaat Jacob Leupen. De Commissie van rapporteurs brengt verslag over deze zaak uit.

Dewijl deze kwestie, wegens gebrek aan officieele bewijzen, door de Synode niet kan behandeld worden, zoo wordt besloten, om haar tot de Klassen van Groningen en Assen te verwijzen, opdat zij dezelve gemeenschappelijk beeindigen.

Art. 92.

Komt in behandeling eene kwestie tusschen de Gemeenten Groningen en Appingadam over het onderstands-domicilie van kinderen, wier vader door het Burgerlijk Bestuur van Appingadam in 1858 naar het krankzinnige gesticht te Delft was gezonden. De vrouw met de kinderen vertrok in de maand Augustus van datzelfde jaar naar Groningen, waar Appingadam volgens het Synodaal besluit van 1857 onderstand verleende. In 1863 is de moeder overleden, en op grond van het besluit der Synode van dat jaar, oordeelt Appingadam, dat het domicilie van onderstand dier kinderen te Groningen is, en dat zij regt heeft op gedeeltelijke restitutie der uitgekeerde gelden.

De discussien over die kwestie brengen de Vergadering tot het volgende besluit:

Het domicilie van onderstand dier kinderen is Appingadam, omdat de vader, hoewel krankzinnig zijnde, nogtans lid dier Gemeente is en blijft. Voorts oordeelt de Synode, volgens art. 40 der Synode van 1863, dat Groningen de helft der kosten moet restitueren, die, tot op den dood der vrouw, tot alimentatie van dat gezin door Appingadam zijn uitbetaald.

Art. 93.

Deze zitting wordt met dankzegging door Ds. J. H. WIERSMA, na het zingen van Ps. 111: 5, gesloten.

Veertiende Sessie.

Donderdagvoormiddag, den 7 Junij.

Art. 94.

De zitting wordt met het zingen van Ps. 89: 3 en gebed door den Ouderling W. KARSEMEIJER geopend.

Art. 95.

De notulen der vier vorige zittingen zijn gelezen en goedgekeurd.

Art. 96.

Ingekomen een schrijven van zes van de hospiteerende Predikanten, waarin zij hunne bezwaren voorstellen, omdat de Synode hen verzocht heeft zich bij de discussiën over de zaak van LOOBERS c. s., voor eenigen tijd te verwijderen. De Praeses stelt voor dit stuk in handen van het Collegie van Docenten te stellen, waaraan, volgens art. 78 reeds was opgedragen, om over deze kwestie een gemotiveerd advies bij de volgende Synode in te dienen.

De Vergadering neemt dit voorstel bij acclamatie aan.

Art. 97.

Komt in behandeling eene kwestie over de alimentatie van een lidmaat, wonende te Bedum, maar geboren te Leiden.

De Synode besluit, om te blijven bij hetgeen over die zaak reeds in art. 40 der Synode van 1863 bepaald is.

Art. 98.

Ingekomen eenige brieven van Gemeenteleden. De Vergadering oordeelt, omdat de inhoud dier brieven niet langs den kerkelijken weg tot deze Synode is gekomen, dezelve niet in behandeling te kunnen nemen.

Art. 99.

Komt in behandeling een brief van P. DOEDES, vroeger Lidmaat te Enkhuizen, behelzende een beroep op de Synode, omdat hij zijns inziens onregtmatic van de Gemeente is afgesneden.

De Commissie van rapporteurs, en daarna de afgevaardigden van Noord-Holland, geven toelichtingen.

De Synode keurt de handelingen der betrokkene Kerkbesturen goed, en mitsdien ook zijne afsnijding.

Art. 100.

Nog ingekomen een brief van den Kerkeraad te Kampen, behelzende eenige particuliere vragen.

Daar deze brief niet langs den kerkelijken weg tot de Vergadering is gekomen, kan hij niet in behandeling komen.

Wanneer er nog eenige tijd disponibel mogt zijn, zal aan Ds. GISPEN, Leeraar van die Gemeente, als lid der Synode, gelegenheid gegeven worden, om die vragen persoonlijk voor te stellen.

Art. 101.

Komt in behandeling een protest van de Klasse Groningen tegen de Provincie Groningen.

Het verschil liep over de vraag:

Wanneer ouders hun kind ten doop aanbieden, waarvan de een lid der Gemeente is, maar de ander, hoewel onder ons opgaande en met de waarheid vereenigd niet tot de Gemeente behoort, of dan ook aan laatstgenoemde de vrij-

heid mag worden gegeven, om op de vragen van het Doopsformulier te antwoorden.

De Provincie Groningen heeft geoordeeld, dat zulks niet geoorloofd was, waarmede zich de Klasse niet heeft kunnen vereenigen, weshalve zij geoordeeld heeft de beslissing der Synode te moeten inroepen.

Na breedvoerige discussien komt de Vergadering tot het besluit:

Om hierover geene vaste bepaling te maken, maar aan de vrijheid der Kerkeraden over te laten, om hierin zoodanig te handelen, als het meest tot stichting der Gemeente kan dienen.

Art. 102.

Is ingekomen een schrijven van Ds. E. TEUNIS, behelzende begeerte, dat de Vergadering op zijne zaak terugkome, en dat deze Synode herstelle, wat de Synode van Franeker en de Synodale Commissie bedorven hebben.

De Vergadering oordeelt, dat Ds. E. TEUNIS eerst dan gehoord kan worden, als hij zich aan de bevoegde Kerkbesturen zal hebben onderworpen.

Art. 103.

De zitting wordt na het zingen van Ps. 89: 7, met dankzegging door den Ouderling J. A. VAN AS gesloten.

Vijftiende Sessie.

Donderdagnamiddag, den 7 Junij.

Art. 104.

Deze zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 20: 1, en gebed door Ds. J. NENTJES.

Art. 105.

Komt in behandeling Art. 14 der Agenda:

De Synode handhave de besluiten der Synoden van 1846 pag. 12 en 13 en 1854 pag. 52—54, en zorge dat voortaan geene personen tot leeraars beroepen worden voor dat zij door de Kerk beroepbaar gesteld zijn.

Na toelichting van de afgevaardigden van Friesland, en na eenige bespreking van dit punt, wordt de volgende bepaling gemaakt:

De Synode wekt de Kerkbesturen op om boven vermelde besluiten te handhaven, inzonderheid worden de consulenten der vacante Gemeenten, bij de leiding der beroeping, daarop opmerkzaam gemaakt.

Art. 106.

Art. 21 der Agenda komt nu in behandeling:

De Synode geve eene duidelijke verklaring, tot aanvulling van Art. 92 der Synode van 1860, door wien de Predikanten, die uit het Buitenland tot onze Kerk overkomen en geene diploma's te Kampen hebben ontvangen, bij vernieuwing moeten onderzocht worden.

De Vergadering oordeelt dit aan de Klassicale Vergaderingen te moeten overlaten, en wanneer zulks door omstandigheden blijkt noodig te zijn, kunnen zij de deputaten hunner Provinciën daarbij te hulp roepen.

Art. 107.

De Vergadering gaat over ter behandeling van Art. 22 der Agenda, luidende:

De Synode bepale in welke vakken het Klassicaal examen moet worden afgenomen van hen, die te Kampen geëxamineerd en gepromoveerd zijn.

De Synode besluit hierop, dat het examen hoofdzakelijk zal gaan over hetgeen in de Synode van 1851 pag. 34 en 35 onder Ltr. B, e, f en g is aangegeven, te weten:

- Stellige, wederleggende, beoefenende;
- f. Pastoraal, inzonderheid Predikkunde en Katechetiek;
- g. Geschiedenis en inhoud der Formulieren van Eenigheid, Liturgische Schriften en Kerkregering.

Art. 108.

Art. 23 der Agenda wordt nu behandeld:

De Synode besluite, dat de Kandidaten, die van onze School komen, eerst één jaar rond reizen om de vacante Gemeenten te dienen, vóór dat ze eene beroeping aannemen.

De Synode oordeelt, na eenige bespreking van dit voorstel, dat het voor als nog niet uitvoerbaar is.

Art. 109.

Art. 9 der Agenda komt in behandeling luidende als volgt:

De Synode sluite de zoogenaamde derde deur van toelating tot de H. Bediening in onze Kerk, en zoo niet, dan bepale zij in welke vakken de Kandidaten moeten geexamineerd worden, die langs drie verschillende wegen tot de Heilige Bediening worden toegelaten. (Zie art. 79 der Synode van 1863).

Zuid-Hollands afgevaardigden geven de redenen op, waardoor hunne Provincie tot de indiening van dat voorstel gebragt is.

Na eenige discussiën besluit de Vergadering, om bij het bepaalde, in art. 79 der Synode van 1863, te blijven.

Art. 110.

De Vergadering gaat over tot de behandeling van de zaken, de Theologische School te Kampen betreffende.

Het Collegie van Curatoren had in zijne laatste Vergadering D. D. W. A. Kok en J. H. DONNER benoemd, om rapport aangaande den toestand der School uit te brengen.

Voornoemde broeders verklaren, dat zij, daar alle de Ge-

meenten reeds van den inhoud der Verslagen van de Vergaderingen van Curatoren kennis dragen, niets bijzonders hebben mede te deelen.

Tot hunne blijdschap kunnen zij berigten, dat de onderlinge verhouding, zoo van de Docenten als van de Studenten, gewenscht is, en dat de toestand geene aanleiding heeft gegeven tot eenige klagt, maar veeleer om ons dankbaar te verheugen.

Art. 111.

Voorts brengt de Praeses een voorstel tot de Synode, dat het Collegie van Curatoren, in zijne Vergadering, den 18 Julij 1865 te Kampen gehouden, besloten had aan de goedkeuring dezer Synode te onderwerpen, om:

1. Ds. DE MOEN, Emeritus Predikant, thans woonachtig te Kampen, aan het getal der Docenten toe te voegen, om met hen de redactie der BAZUIN te behartigen, en daarvoor ZEW. een honorarium toe te kennen van f 100 's jaars, te vinden uit de baten die de BAZUIN afwerpt.
2. ZEW. te belasten met de administratie en thesaurie van de Zendingenzaak en de Theologische School; en dewijl daar aan vele en belangrijke werkzaamheden verbonden zijn, ZEW. ter tegemoetkoming daarvan te doen toekomen eene jaarlijksche toelage van f 200, uit de kas der school en van de zending, elk voor een gelijk deel.

De Synode erkent het nuttige en billijke van dit voorstel, dat met algemeene stemmen wordt aangenomen.

Art. 112.

Door de Synode van 1863 was het den Docenten verboden, om de bediening als Leeraars van de Gemeente Kampen te blijven waarnemen. Dit besluit was genomen met het oog op de veelvuldige werkzaamheden aan hunne betrekking, als Leeraars der Theologische School, verbonden. Daardoor was echter ook het daaraan verbonden tractement, voor elk hunner groot f 200 's jaars, vervallen.

Het Collegie van Curatoren had geoordeeld, dat het billijk was hunne tractementen zoo veel te verhoogen, als zij tot nu toe voor hunne dienst en prediking van de Gemeente Kampen genoten hadden, en in zijne Vergadering van den 14 Julij 1864 was besloten, dit voorloopig te doen tot de eerstkomende Synode, om dan hare goedkeuring daarover ook voor het vervolg te vragen.

Ook dit voorstel der Curatoren wordt met algemeene stemmen aangenomen.

Art. 113.

Ds. DE MOEN en de Docenten, die bij het bespreken der twee voorgaande artikelen zich uit de Vergadering hadden verwijderd, weér binnengekomen zijnde, deelt de Praeses hun die besluiten mede, die met betuiging van erkentelijkheid, voor de welwillendheid der Vergadering hunwaarts, door die broeders worden vernomen.

Art. 114.

Komt in behandeling art. 31 der Agenda. De Synode spreke uit, dewijl er zijn die onze Kerk te laste leggen, dat zij alleen aan haar genootschap de zaligheid verbindt, dat zij gaarne als broeders en zusters erkent allen, die zich in leer en leven, naar Gods Woord, als Christenen gedragen, al hebben zij ook eene andere kerkelijke rigting dan wij.

Na eenige discussie hierover oordeelt de Synode, dat er geene behoefte bestaat, om zich uit te spreken over hetgeen van algemeene bekendheid is.

Art. 115.

De 17de en 24ste artikelen der Agenda worden nu in behandeling genomen, welke van den volgenden inhoud zijn:

Art. 17. De Synode besluite tot het houden van eenen algemeenen biddag van wege de tegen-

woordige oordeelen Gods, ook over ons Vaderland uitgestort, en beproeve of zulks niet van staatswege kunne plaats hebben. — En

Art. 24. De Synode zoeke te verhinderen, dat geene particuliere Leeraren of Redacteuren van Weekbladen, zijnde Leden van onze Kerk, zich veroorloven om willekeurig bededagen te bepalen.

De Provincie Gelderland geeft bij monde van Ds. DIJKSTERHUIS toelichting.

Vele discussiën worden hierover gevoerd, die tot het volgende besluit leiden.

De Synode wekt de bijzondere Gemeenten, met het oog op de hoogstgewichtige tijdsomstandigheden, krachtig op, om zich, hetzij alleen, hetzij in gemeenschap met anderen, voor God te verootmoedigen en daartoe bededagen te houden.

Voorts is het der Synode wel gebleken, dat de Redacteuren van onze Weekbladen tot het houden van bededagen hebben opgewekt; maar niet, dat zij bepalingen of voorschriften gegeven hebben, wanneer zulks zou moeten geschieden; zoodat het aan de vrije keuze van elke Gemeente bleef overgelaten, of, en wanneer zij zulks verkoos te doen: derhalve oordeelt de Vergadering, dat die broeders daarover niet hard gevallen moeten worden.

Wat verder de vraag betreft, vervat in art. 16 der Agenda, die hierbij gelijktijdig behandeld wordt: De Synode autorisere hare Commissie, om, wanneer er oordeelen Gods over ons land uitgestort zijn, eenen algemeen biddag uit te roepen, verplichtend voor de geheele Kerk; oordeelt de Synode te moeten blijven bij art. 5 van den lastbrief aan de synodale Commissie, in 1854, gegeven.

Op verzoek van Ds. DIJKSTERHUIS wordt het volgende in de notulen opgenomen:

De ondergeteekende heeft bezwaar aangaande het besluit voorkomende in bovenstaand artikel, dewijl door dat besluit

niet genoegzaam duidelijk wordt, wat de Redacteuren der Weekbladen niet of al behooren te doen, en verzoekt dat dit in de notulen worde opgenomen.

P. DIJKSTERHUIS.

Art. 116.

De Synodale Commissie, de noodige stukken ontvangen hebbende, doet verslag van hare werkzaamheden, sedert de laatstgehoudene Synode van 1863 tot op heden.

Met enkele opmerkingen wordt die Commissie door de Synode voor hare werkzaamheden bedankt, en besloten haar verslag als bijlage bij deze notulen op te nemen. (Zie Bijlage A.)

Vervolgens wordt voorgelezen de rekening en verantwoording door den Thesaurier J. VAN ANDEL ingezonden.

~~1863~~ 6

Art. 117.

Komt in behandeling art. 15 der Agenda.

De Synode verklare of het bestaan van eene permanente Synodale Commissie met de Kerkeorde van 1619 overeenstemt.

Na overweging der bezwaren, die door Frieslands afgevaardigden, namens de klasse Sneek, tegen het bestaan dier Commissie worden ingebracht, oordeelt de Synode, dat er geene redenen bestaan om die Commissie op te heffen, daar haar bestaan niet tegen de Kerkeorde strijdt.

Art. 118.

Het gemotiveerde verzoek om ontslag als Lid der Synodale Commissie, door den Heer J. VAN ANDEL ingezonden, wordt door de Synode, met dankbetuiging voor de in die betrekking aan de Kerk bewezene diensten, aangenomen.

Ook Ds. DOSKER verzoekt om ontslag als Lid dier Commissie; op aanzoek der broeders stelt hij zich echter herkiesbaar.

De Vergadering gaat over tot de benoeming van twee Leden voor de Synodale Commissie, en worden met meerder-

heid van stemmen gekozen Ds. N. H. DOSKER en J. H. DONNER.
Tot Secundi zijn benoemd D. D. W. H. GISPEN en C. STEKETEE.

Voorts besluit de Synode, dat voortaan om de drie jaren één Lid der Synodale Commissie zal aftreden, zonder aanstonds herkiesbaar te zijn.

Art. 119.

De Heer J. VAN ANDEL geen Lid der Synodale Commissie meer zijnde, zoo besluit de Synode voortaan geen bijzondere Thesaurier voor die Commissie te benoemen, maar het aan haar zelve over te laten, om een harer Leden tot Penningmeester aan te stellen.

Bij gebrek aan de benoodigde fondsen wordt de Penningmeester der Theologische School door de Synode gemagtigd, om op kwitantie, door alle de Leden der Commissie onder-teekend, die gelden tijdelijk voor te schieten.

Art. 120.

Daar volgens de meening der Synode de rekening van den Heer VAN ANDEL niet genoegzaam gedetailleerd was, zal aan dien broeder verzocht worden, aan de Synodale Commissie rekening en verantwoording te doen; dewijl daartoe voor deze Vergadering geene gelegenheid meer bestaat.

Art. 121.

Broeder J. LENSE voortdurend nog ongesteld blijvende, zoo maakt broeder C. VAN DE PUTTE der Vergadering bekend, dat hij voornemens is morgen huiswaarts te keeren.

Omdat hij bezwaarlijk alleen de reis kan ondernemen, zoo verzocht laatstgenoemde vrijheid om de Vergadering te mogen verlaten, om dien kranken broeder op reis te vergezellen, waartoe de Vergadering in dit geval bewilligt.

Art. 122.

broeder C. VAN DE PUTTE, die nu onze Vergadering staat te verlaten, dezelve met dankzegging te willen sluiten, waaraan hij, na het zingen van Ps. 25: 2, voldoet.

Zestiende Sessie.

Vrijdagvoormiddag, den 8 Junij.

Art. 123.

De Zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 84: 5 en gebed door den Ouderling W. VISSER.

Art. 124.

Ds. ZEGERS geeft kennis dat Ds. B. DE BEIJ en de Ouderling J. D. BAKKER zijn vertrokken; laatstgenoemde wegens ongesteldheid en de eerste om hem te begeleiden. Wordt voor kennisgeving aangenomen.

Art. 125.

De notulen van gisteren zijn voorgelezen en goedgekeurd.

Art. 126.

Wordt behandeld een verzoek van de Gemeente te Utrecht, om de Theologische School van Kampen derwaarts te verplaatsen, waartoe door die Gemeente een aanbod aan de Synode wordt gedaan.

De Ouderling W. HORST geeft hiertoe de begeerde inlichtingen.

Breedvoerig wordt hierover gesproken en het vòòr en tegen ernstig overwogen. Het wenschelijke van de verplaatsing der School wordt vrij algemeen uitgesproken.

De Vergadering besluit om eene Commissie van drie personen te benoemen, om de zaken te Utrecht te gaan onderzoeken;

het Collegie van Curatoren hunne bevindingen mede te deelen, en vervolgens met dat Collegie de zaak zoo te beeindigen, als het meest tot voordeel van Kerk en School kan verstrekken.

Ook wordt bepaald om aan de Docenten, in de zaak van de verplaatsing der School, eene beslissende stem te geven.

Tot leden dier Commissie zijn benoemd D. D. W. H. GISPEN. C. G. DE MOEN en de Ouderling W. KARSEMEIJER. De Secundi zijn D. D. S. H. DONNER en C. STEKETEE.

Even als aan de Docenten wordt ook aan de Leden dezer Commissie eene beslissende stem toegekend.

Art. 127.

Wordt nog gesproken over Art. 18 der Agenda, luidende: De Synode autorisere hare Commissie, om, wanneer door Provinciale Vergaderingen voor deze of gene Gemeente aanvraag tot geldelijke ondersteuning bij Buitenlandsche Kerken geschiedt, zulke aanvragen te approberen.

De Vergadering acht dit te moeten overlaten aan het oordeel der Synodale Commissie.

Art. 128.

Art. 32 der Agenda wordt nu behandeld.

De Synode zorge voor de oprigting van een Gymnasium, dat van onze Kerk uitgaat; tot vorming van toekomstige Onderwijzers; tot opleiding van Zendingen; tot opleiding voor onze Theologische School, of ook tot andere Academische inrigtingen.

De afgevaardigden van Zuid-Holland, Gelderland en Utrecht geven toelichtingen.

Algemeen wordt de wenschelijkheid en noodzakelijkheid uitgesproken om een Gymnasium voor onze Kerk te hebben, maar de bezwaren aan de oprigting daarvan verbonden zijn zoo groot, dat daartoe vooralsnog niet kan worden overgegaan.

Om eenigermate in de bestaande behoefte voor de Theologische School te voorzien wordt het voorstel gedaan, om aan die School een Hoofd-Onderwijzer toe te voegen, opdat de aankomende Studenten niet geheel onbereid tot de hoogere studiën behoeven te komen.

De Vergadering keurt dit voorstel goed, en draagt de bezorging hiervan aan het Collegie van Curatoren op.

Nog wordt aan het Collegie van Curatoren opgedragen om te beraadslagen, welke pogingen tot verkrijging van een Gymnasium zouden kunnen aangewend worden.

Art. 129.

Art. 29 der Agenda wordt nu behandeld.

De Synode zorge dat er strenger toezicht gehouden worde op het admissie-examen aan de Theologische School te Kampen, en dat bedoeld examen niet door Docenten, maar door eene daartoe benoemde Commissie afgenomen worde.

De Praeses geeft namens Zuid-Holland toelichting. Hierop besluit de Vergadering om het Collegie van Docenten en Curatoren op te wekken, om daarop naauwkeurig toe te zien.

Art. 130.

De Ouderling D. SWAGERMAN sluit deze Zitting, na het zingen van Ps. 74: 2, met dankzegging.

Zeventiende Sessie.

Vrijdagnamiddag, den 8 Junij.

Art. 131.

De Zitting wordt geopend met het zingen van Ps. 133: 1 en gebed door den Ouderling C. BOER.

Art. 132.

Art. 28 der Agenda wordt in behandeling genomen, luidende als volgt:

De Synode besluite tot de oprigting van een algemeen fonds voor Emeriti Predikanten en voor de weduwen en weezen van Overledene Predikanten, en dat daarvoor op Paschen eene Collecte in de Gemeenten gedaan worden.

De afgevaardigden van Friesland en Drenthe lichten dit voorstel toe.

Na beraadslaging komt de Vergadering tot het besluit, om het onderhoud van Emeriti Predikanten en Predikants-weduwen en weezen aan de bijzondere Provinciën over te laten.

De Synode voegt hierbij echter de bepaling, wanneer een Predikant ongeschikt voor den dienst wordt, of, overleden zijnde, eene hulpbehoevende weduwe en weezen achterlaat, binnen den tijd van één jaar dat hij in eene Provincie gediend heeft, dat dan de Provincie, van waar hij het laatst overgekomen was, en die, waar hij zich bevond tijdens hij tot den dienst ongeschikt werd of overleed, gezamenlijk voor zijn onderhoud, of voor dat zijner achtergelatene weduwe of weezen, behooren te zorgen.

Art. 133.

α

Komt in behandeling Art. 25 der Agenda.

De Synode wende wederom pogingen aan bij de Hooge Regering onzes Lands, dat zij de Christelijke Afgescheidene Gemeenten als Kerkgenootschap erkenne, en dat wel met behoud van den naam Gereformeerd.

De afgevaardigden van Noord-Holland, Friesland, Groningen en Drenthe geven toelichting.

Het praeadvies der Docenten daarover gehoord en eenige discussie er over gevoerd zijnde, komt de Vergadering tot het besluit:

Om voor het tegenwoordige geene pogingen aan te wenden tot erkenning van onze Kerk door den Staat.

1853 92
92

Art. 134.

Art. 33 der Agenda wordt nu behandeld.

De Synode trekke zich het onderwijs der jeugd ernstig aan, en besluite tot de oprigting van een fonds ter ondersteuning van de bijzondere Scholen onzer Kerk.

Met het oog op bijzondere tijdsomstandigheden oordeelt de Vergadering de behandeling van deze zaak voor eene volgende Synode te moeten overlaten.

Art. 135.

De Vergadering gaat over tot bespreking der Zendingszaak.

Op verzoek van den Praeses doet de Docent VAN VELZEN een kort verslag van den toestand onzer zending.

Hierop worden vele vragen ter toelichting gedaan en breedvoerig wordt over die zaak gesproken.

Niemand der broeders ontkent de roeping der Kerk om den Heidenen het Evangelie te verkondigen. Algemeen is het oordeel dat de teleurstellingen en ontmoedigende ervaringen ons niet mogen afschrikken, noch doen terugkeeren; weshalve de Synode besluit om op den ingeslagen weg voort te gaan.

Voorts oordeelt de Vergadering, in de opnemng van jongelingen ter opleiding voor Zendingen, vooral op de wenken en leiding des Heeren te moeten letten. Wordt het blijkbaar dat in de Gemeenten personen voorkomén, die bij den noodigen aanleg, eene ernstige begeerte openbaren om den Heidenen het Evangelie te verkondigen, dan zal op de zoodanigen het oog worden gevestigd, en zal de Kerk hen ter opleiding tot Zendingen de behulpzame hand bieden.

Art. 136.

In verband met het voorgaande wordt art. 11 der Agenda in behandeling genomen.

De Synode drage aan de Vergadering van Docenten en Curatoren der Theologische School, of aan eene daartoe te benoemene Commissie de inwendige zending op, opdat art. 126 en 128 der Synode van 1860 mogen worden aangevuld, en er in zulke streken van ons Vaderland, waartoe ten opzichte van de Godsdienst het nachtelijk donker heerscht, Evangelisatie plaats hebbe.

De afgevaardigden van Utrecht en Overijssel lichten dit artikel toe.

De Synode wekt de Provinciën ernstig op tot behartiging van de inwendige Zending en om, zoo het noodig mogt zijn, bekwame Leeraars aan te stellen, om aan die plaatsen, waar het Evangelie niet verkondigd wordt, te arbeiden.

Art. 137.

Wordt gesproken over den Heer L. TOBI, vroeger Zendeling-Leeraar op de Moluksche eilanden, waar ZEw. acht jaren is werkzaam geweest, maar die door omstandigheden en ligchaamszwakte genoopt was om tot het Vaderland terug te keeren.

Curatoren deelen mede, dat ZEw. zich reeds tot hunne Vergadering van den 2 Mei ll. had gewend, met de begeerte om door onze Kerk, of als Leeraar, of als Onderwijzer van toekomstige Zendeling-Leeraren te worden aangenomen.

De Commissie van Rapporteurs doet verslag van de bij haar ingekomene stukken dien broeder betreffende.

Ook wordt namens den Kerkeraad van Amsterdam medege-deeld, dat hij den Heer L. TOBI reeds tot Lidmaat onzer Kerk had aangenomen.

Na ernstige overweging van deze zaak komt de Vergadering tot het volgende besluit:

De Synode gehoord en overwogen hebbende het verzoek van den heer L. TOBI, Zendeling-Leeraar, om tot de bediening van Herder en Leeraar in onze Kerk toegelaten te worden, besluit om aan de klasse van Amsterdam vrijheid te geven, om dien broeder op zijne begeerte te examineren, en

wanneer zulks met gunstig gevolg mogt geschieden, beroepbaar te stellen.

Met het oog op het bepaalde in art. 120 der Synode van 1857 besluit de Vergadering, dat de heer L. TOBI beroepbaar gesteld zijnde, gedurende den tijd van één jaar de vacante Gemeenten, die hem mogten verzoeken, in de prediking zal kunnen dienen, zonder nogtans binnen dien tijd het beroep van eenige Gemeente te mogen aannemen, of vóór dat hij bevestigd is, de H. Sacramenten te mogen bedienen.

Art. 138.

Wordt gesproken over den Zendeling-Leeraar B. VEENSTRA, die vroeger door onze Kerk uitgezonden te Suriname werkzaam is geweest; later teruggekeerd zijnde weinig sympathie had geopenbaard om weér naar de Heidenen te gaan, en thans in de provincie Zeeland, onder approbatie van het Collegie van Curatoren, de vacante Gemeenten in de prediking en de bediening der H. Sacramenten dient.

De Commissie van rapporteurs deelen mede, dat tegen dien broeder een protest van de klasse Warffum was ingekomen.

De afgevaardigden van Zeeland lichten die zaak verder toe. Vervolgens worden de praeadviesen der Docenten gehoord en na discussie komt de Vergadering tot het volgende besluit:

Na alles gehoord en overwogen te hebben, en met het oog op alle omstandigheden, oordeelt de Synode het verzoek van de Provincie Zeeland te moeten inwilligen, om de Zendeling-Leeraar, na vooraf door de klasse te zijn geëxamineerd, als Leeraar in de Kerk in Nederland te laten dienen.

Art. 139.

Wordt gesproken over den vroegeren Zendeling-Leeraar, H. D. VAN GENNIP, die om verzwakte gezondheid van zijn werk in Indië had moeten aflaten en nu, in behoeftige omstandigheden verkeerende, ondersteuning had aangevraagd.

Met het oog op zijne omstandigheden besluit de Synode aan

dien broeder, tot op de eerstvolgende Synode, en dus gedurende drie jaren, eene jaarlijksche gratificatie van f 100 te doen toekomen.

Art. 140.

De Praeses stelt voor om de verschillende Provinciën op te wekken, om door middel van de Provinciale Correspondenten een verslag van den toestand hunner Gemeenten bij elke volgende Synode uit te brengen.

De Synode vereenigt zich met dit voorstel van den Praeses, en wekt daarom door dezen de Provinciën op om aan hetzelfde gevolg te geven.

Art. 141.

Verder wordt nog gehandeld over de correspondentie met Buitenlandsche Kerken.

De Commissie, die ten vorige jare de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk (United Presbyterian Church) had bezocht, berigt, dat zij in de maand April jl. een brief ontvangen heeft van die Kerk, met uitnoodiging om hare synodale Vergadering den 14 Mei jl. bij te wonen, of anders eenige schriftelijke mededeeling te doen aangaande den tegenwoordigen toestand onzer Kerk; dat zij daarop zulks aan onze Synodale Commissie heeft medegedeeld, en haar tevens gewezen heeft op de Vrije Kerk in Schotland; dat deze haar daarop die zaak had opgedragen, en zij gantwoord had, dat wij thans geene Commissie konden zenden, maar haar uitnoodigden onze tegenwoordige Synode bij te wonen. Eene korte opgaaf van onzen tegenwoordigen toestand voegde zij daarbij.

Insgelijks noodigde zij de Vrije Schotsche Kerk uit om soortgelijke Commissie tot onze Synode te zenden.

Van de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk is geen nader antwoord ontvangen, van den Convener echter der Vrije Kerk een hartelijk schrijven, inhoudende berigt dat ZEW. onzen brief ter bekwaamer tijde zou bezorgen ter plaatse waar zulks zou behooren.

Verder is echter ook van die Kerk geen nader antwoord ingekomen. De Commissie denkt, dat de reden hiervan zal te vinden zijn in de voorgenomen Vergadering der Evangelische Alliantie, welke, zoo de Heere wil, in de maand Augustus dezes jaars te Amsterdam zal gehouden worden.

De wijze waarop beide Kerken Uwe Commissie ten vorigen jare hebben ontvangen was zeer hartelijk, zij heeft daarvan in der tijd berigt gegeven in de BAZUIN, en biedt daarvan der Synode bij dezen een afdruk aan.

De Vergadering dankt de Commissie voor hare mededeelingen, en besluit om het Verslag van haar bezoek in Schotland, ten vorige jare, als bijlage bij de notulen op te nemen. (Zie Bijlage B.)

Art. 142.

Verder wordt gesproken over de Kerk in Noord-Amerika.

De Praeses verklaart in naam der Vergadering zijne hartelijke blijdschap, dat Dr. VAN RAALTE zich tijdens deze Synode in ons midden bevonden en ons met zijne adviezen gediend heeft, en daar ZEw. namens zijne Kerk reeds de begeerte geopenbaard had, om de gemeenschap met onze Kerk nauwer aan te knopen, zoo verzoekt de Praeses ZEw. om de meening daarvan meer uiteen te zetten.

Dr. VAN RAALTE oordeelt dat, zoolang het thans levende geslacht bestaat, de band der eenheid wel zal blijven bestaan; maar, opdat die voor het volgende geslacht ook moge blijven, is bestendige gemeenschap en correspondentie noodig. Ook zullen er later, volgens het oordeel van ZEw., wel meerdere onzer leden naar Noord-Amerika vertrekken, en daar het voor die leden behoefte is om te weten, waar zij in den vreemde een Kerkelijk aanknopingspunt kunnen vinden, en het voor onze Kerk niet onverschillig kan zijn waar hare leden belanden, zoo oordeelt ZEw. dat die onderlinge erkenning en gemeenschap onzer en hunner Kerk van groot belang is. Vooral is daaraan behoefte bij de verwickelingen, die ook op kerkelijk gebied bij hen ontstaan.

Verder worden ZEW. vragen gedaan betreffende hunne vereeniging met de Hollandsch Gereformeerde Kerk (Holl. Reform Church) en nopens de kerkelijke afscheiding, die daar ontstaan is.

Dr. VAN RAALTE deelt de geschiedenis van hunne vereeniging met de Holl. Geref. Kerk in korte trekken mede. Die Kerk is, met uitzondering van enkele gebruiken, die uit den aard van het land voortvloeijen, in leer, tucht en dienst gelijk aan de Gereformeerde Kerk in Nederland voor 1816. Zij erkent de Belijdenisschriften onzer Kerk als de uitdrukking van haar geloof, en houdt zich in de Kerkregering aan de Dordsche Kerkeorde.

Voorts verklaart Dr. VAN RAALTE, dat die Kerk geene gemeenschap onderhoudt met Kerken van welker regtzinnigheid zij niet overtuigd is, waarvan voorbeelden worden bijgebracht. Door dit alles hadden de Gemeenten, die van hier naar Amerika vertrokken waren, zich gedrongen gevoeld om zich aan die Kerk aan te sluiten.

Wat de kerkelijke afscheiding aldaar betreft, die was ontstaan ten gevolge van de verschillende elementen, die van hier naar Noord-Amerika waren vertrokken, en niet aan onregtzinnigheid, maar aan bijzondere oorzaken te wijten.

Vervolgens worden door sommige broeders nog vragen gedaan, die door ZEW. met de meeste bereidwilligheid en openhartigheid worden beantwoord.

Broeder VAN RAALTE verklaart verder, dat het de innigste wensch van hem en van zijne Kerk zou zijn, dat eene Commissie van onze Kerk met de hunne zou komen kennis maken en zich van de toestanden daar zou komen overtuigen; alsmede dat er gemeenschappelijke samenwerking in de Zending als anderzins mogt tot stand komen. De ervaring toch leerde, dat persoonlijk zamenzijn en gemeenschappelijk samenwerken de band der Kerken veel naauwer zamenbond, dan slechts schriftelijke correspondentie.

Na dit alles gehoord en vernomen te hebben, reikt de Praeses namens de Synode aan Dr. VAN RAALTE en in hem aan de

Kerk in Noord-Amerika de broederhand, en verklaart de Synode zich bereid, om zooveel mogelijk de gemeenschap met die Kerk te onderhouden en met der daad te bevestigen.

Met een bewogen gemoed dankt Dr. VAN RAALTE de Vergadering voor dit vernieuwde bewijs van liefde en toegenegenheid, en spreekt den wensch uit, dat de band hier aangeknoopt het middel moge zijn, om onder Gods zegen het gescheurde en weggedwaalde in Noord-Amerika te redden, en de broederlijke liefde en eenheid aldaar weër te herstellen.

Ten slotte wordt door de Vergadering het 3a. vers van Ps. 134 aangeheven.

Art. 143.

Eindelijk wordt gesproken over Art. 35 der Agenda, dat van den volgenden inhoud is:

De Synode benoeme en zende, ten einde onze Kerk meer in de Buitenlanden bekend worde, eene deputatie naar de Evangelische Alliantie, welke in de maand Augustus e. k. staat gehouden te worden te Amsterdam, om haar onze sympathie met de grondslagen des geloofs, waarop zij gevestigd is, te betuigen en onze groete te brengen.

De Provincie Overijssel licht door zijne afgevaardigden dit artikel toe:

Daar de Synodale Commissie reeds ten jare 1855, toen de Evangelische Alliantie te Parijs vergaderd was, een broederlijk schrijven aan die Vergadering had toegezonden, was het de vraag of onze Kerk, nu die Vergadering dit jaar te Amsterdam zal plaats hebben, zich daarop niet door eene Commissie behoorde te doen vertegenwoordigen.

Na eenige discussie komt de Vergadering tot dit besluit:

De Synode, in aanmerking nemende dat de Evangelische Alliantie geene kerkelijke Vergadering is, oordeelt het niet gepast om eene Commissie van onze Kerk derwaarts te zenden.

Art. 144.

Nog wordt bepaald, dat voortaan de Synodale Vergadering met eene redevoering door den Praeses van de vorige Synode, en bij diens afwezigheid door den Vice-Praeses, zal worden geopend.

Art. 145.

De bepaling der plaats, waar de eerstvolgende Synode zal gehouden worden, wordt aan de provincie Zeeland opgedragen.

Art. 146.

Op verzoek van den Praeses leest de Scriba de Notulen voor, die met eenige wijziging worden goedgekeurd.

Art. 147.

Het in orde brengen der Notulen wordt aan den Scriba opgedragen, terwijl aan Praeses en Scriba wordt aanbevolen, de uitgaven der Notulen op de voordeeligste wijze te bezorgen.

Art. 148.

Voorts worden de kosten verrekend.

De onkosten van deze Vergadering bedroegen .	f 188.18½
Kosten voor Synodale Commissiën enz.	- 135.76
	<hr/>
te zamen	f 323.94½

Elke provincie betaalt f 32.40, waarmede bovenstaande rekeningen worden voldaan.

Art. 149.

De werkzaamheden nu geeindigd zijnde, neemt de Praeses het woord, en wijst de Vergadering op den zegen haar gedurende haar zamenzijn te beurt gevallen. Vrede en liefde hadden in haar midden gewoond, ook waar, in het behandelen van sommige zaken, zich verscheidenheid van gevoelens openbaarde; niemand was aangetast of weggenomen door die vreeselijke

krankheid, die rondom ons waarde, en die eenmaal, ten jare 1849, tijdens de toenmalige Synode, een broeder had weggerukt; het was blijkbaar geworden, dat wij één waren in belijdenis en niets anders wenschten als de waarheid dier belijdenis te handhaven en aan hare verbreiding bevorderlijk te zijn. Voorts bragt ZEw. der Vergadering zijnen dank voor de hulp en medewerking, die hij in de uitvoering van de hem opgedragen betrekking had mogen ondervinden en stelt voor om gezamenlijk te zingen Ps. 105: 24.

Na het zingen neemt de Docent VAN VELZEN, als Rector der Theologische School, het woord, en betuigt ook namens zijne collega's aan den Praeses en aan de Vergadering zijnen dank voor de bewijzen van welwillendheid en liefde hun gedurende deze Vergadering bewezen. ZEw. gevoelde zich gedrongen de weldaden des Heeren te vermelden, en herinnert er aan, hoe voor dertig jaren de eerste Synode onzer Kerk, in deze stad, op eene geringe en onaanzienlijke plaats, in een gesloten huis, onder hevige vervolging der Regering, werd gehouden, waar hij en zijn ambtgenoot BRUMMELKAMP toen mede tegenwoordig mogten zijn; alsmede hoe Dr. VAN RAALTE, toen Kandidaat, die in dezelfde Vergadering tot Herder en Leeraar werd geordend, thans als Theol. Doctor in ons midden tegenwoordig, tot roem van Gods genade nog mag werkzaam wezen; en hoe nu diezelfde Kerk hare hoogste Vergadering op eene der voornaamste grachten, in een aanzienlijk gebouw, openbaar mogt houden; terwijl zij reeds 200 Leeraars mag tellen, en het getal harer leden omstreeks tot 80,000 is toegenomen. Zoo had de Heere zich blijkbaar van zwakke krachten en geringe gaven willen bedienen, om daardoor groote dingen te weeg te brengen, weshalve ZEw. de Vergadering opwekt om met hem te zingen Ps. 72: 11.

Nadat de Vergadering aan dit verzoek had voldaan, en de Praeses den Predikant van Amsterdam, alsmede Ds. E. J. SEEGER, die aanstaanden Zondag de predikdienst mede zou vervullen, verzocht had, om aan de Gemeente van Amsterdam, den dank der Vergadering over te brengen voor de gastvrijheid aan

haar bewezen, sluit Z.Ew. de Vergadering met dankzegging en gebed.

Ten slotte wordt nog gezongen het laatste vers van den Avondzang, waarop de broeders heilwenschend en met zegebede in dit nachtelijke uur (het was reeds half twee) van elkander afscheid nemen.

Namens de Vergadering,

J. H. DONNER, *Praeses.*

N. H. DOSKER, *Scriba.*

Tijdens de Synode is de predikdienst op *Zondag, den 3 Junij*, te Amsterdam vervuld:

In de Groote Kerk (Keizersgracht):

des voormiddags . . . . . door Dr. A. C. VAN RAALTE,
 „ avonds . . . . . „ Ds. K. J. VAN GOOR.

In de Kleine Kerk (Bloemgracht):

des voormiddags. . . . . door Ds. W. H. GISPEN.
 „ avonds. . . . . „ Ds. B. DE BEY.

f
s
teit
ar
-s
el
-n
ne
zi

VERSLAG van de verrigtingen der Synodale Commissie.

Eerwaarde Broeders!

Volgens gewoonte heeft Uwe Commissie de eer bij deze het Rapport harer werkzaamheden, bij monde van Ds. ENTINGH, schriftelijk Uwe Vergadering voor te leggen.

De uitgave, aan de Synodale Commissie opgedragen, van het Verslag der Synode te Franeker gehouden, is door de goede zorg van Ds. ENTINGH te Amsterdam geschied.

Verder zijn bij Uwe Commissie ingekomen de navolgende stukken:

1. Aanvraag eener collecte ten behoeve der Weduwen te Urk, die hare mannen in een storm op de Noord-Zee verloren hebben, dd. 22 April 1863.
2. Tot het doen eener collecte voor een Kerkgebouw, ten behoeve der gemeente Veenendam, in dato 2 Aug. 1864.
3. Om ondersteuning voor DIRK KORF en eenige andere Weduwen van verongelukte Visschers te Urk, dato 28 April 1865.
4. Aanvraag tot het doen van collecten ter bouwing eener Kerk in de Anna Pauwlowna Polder, den 31 Julij 1865.
5. Tot vergrooting en opbouwing der Kerk te Minnertsga in Friesland, dato 10 November 1865.
6. Van de Gemeente Lippenhuizen tot bouwing eener Kerk te Terwispel, Provincie Friesland, dato 11 April 1866.

Op alle deze aanvragen om hulp is door Uwe Commissie toestemmend beschikt en de aanbeveling geplaatst in onze kerkelijke bladen „DE BAZUIN“ en „DE STEM“.

Geene kerkelijke stukken zijn bij Uwe Commissie ingekomen als alleen een brief van twee Ouderlingen der Gemeente Dedemsvaart, in dato 26 Februarij 1864, bezwaren inhoudende tegen de besluiten der Synode over art. 8, waarop Uwe Commissie zich verplicht gevoelde dien brief ter zijde te leggen, aangezien zij door de Synode niet gemagtigd was hare besluiten te rectificeren, en heeft daarvan aan genoemde broeders schriftelijk kennis gegeven, met verwijzing naar de respectieve Kerkbesturen.

Wat de Buitenlandsche Kerken betreft, zijn bij Uwe Commissie geen stukken ingekomen; intusschen heeft zij, ingevolge besluit

der Synode in Mei 1865, de benoemde Commissie afgevaardigd naar de Synodale Vergadering der Vereenigde Presbyteriaansche Kerk te Edinburg in Schotland vergaderd, waarvan het verslag door de broeders BRUMMELKAMP en DE COCK in „DE RAEVIN“ is geplaatst. Ook heeft Uwe Commissie door genoemde broeders eene uitnoodiging laten doen aan gezegde Kerk ter bijwoning onzer Synode, thans vergaderd te Amsterdam.

En, aangezien de Synode te Franeker besloten heeft, geen verdere aanvragen bij de Regering van ons Land te doen, is die correspondentie gestaakt en gaat de Hooge Regering voort ons bestaan als Kerk te ontkennen, zoodat op eene aanvraag tot viering van een Bededag ter herinnering aan den Slag bij Waterloo, door de Regering geen officiëel antwoord is ingekomen.

Alleen is door Jonkh. SIX, te 'sGravenhage, belast met de redactie van den *Staats-Almanak* verzocht een Verslag van het ontstaan of Kort Overzicht van de Geschiedenis der Afgescheiden Kerk, hare Synodale Commissie, Gemeenten, Predikanten etc. waaraan door broeder VAN ANDEL is voldaan, en is dat Verslag geplaatst in genoemden *Staats-Almanak*.

Ook voegt uwe Commissie hierbij een brief van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, Lett. A, kennis gevende van den ontvangst eener somma van f 2253.16 zijnde het netto bedrag eener collecte gedaan door Ds. POSTMA in Zuid-Afrika ten behoeve der Noodlijdenden door den Watersnood en op ZEw. verzoek gestort in 's Rijks schatkist voor het fonds; met verzoek genoemd stuk te bewaren in de archieven onzer Kerk.

En hiermede verneemt uwe Commissie haar Verslag te kunnen eindigen, terwijl zij ten slotte tot haar leedwezen kennis geeft, dat broeder VAN ANDEL verzocht heeft, ten gevolge der demarches der klasse Utrecht, bij eene vernieuwde keuze als lid der Synodale Commissie in geen aanmerking genomen te worden.

De Synodale Commissie voornoemd,

A. S. ENTINGH.

N. H. DOSKER.

J. VAN BEEST VAN ANDEL.

Namens dezelve opgemaakt:

De Secr.-Peningmeester der Commissie voornoemd,

J. VAN BEEST VAN ANDEL.

MAASTRICHT,

den 23 Mei 1866.

VERSLAG

van de Kommissie der Christelijke Afscheidene Gereformeerde Kerk, van haar bezoek in Schotland, ten jare 1865.

Kwam onze Kerk in de laatste jaren in onmiddellijke aanraking met de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk van Schotland, ook op onze laatstgehoudene Synode, ten jare 1863 te Franeker, zagen wij eene kommissie dier Kerk in haar midden. Door de dienst harer waarde dienaren, Dr. Thomson en Dr. Somerville, sprak zij ons toe, en strekten de woorden dier broeders tot versterking der banden van innige gemeenschap met elkander.

Op hunne dringende uitnoodiging benoemde de Synode dan ook onmiddellijk een kommissie, om, wanneer geene omstandigheden dit belemmerden, hare Synode een volgend jaar in haren naam te gaan toespreken. De ondergeteekenden als zoodanig benoemd, achtten zich daarmede grootelijks vereerd en hebben dezer dagen met groot genot dezen last mogen vervullen. Door den Heere geleid en bewaard, zoodat noch op de reis, noch in den vreemde het minste ongerief hun trof, bevinden zij zich weer in hun eigen kring. Een verslag van hun weder-varen verlangt zeker de gemeente en de behoefte van hun hart strekt zich er naar uit om het te geven. Gaarne zetten wij er ons toe ook die taak te vervullen, opdat wij de gemeente, in wier dienst wij door Gods goede beschikking over ons staan, in de gelegenheid mogen stellen eenigermate althans deel te nemen in het genot, dat onze reis ons heeft verschaft. Stiere de Heer dan onze pen en doe Hij ons dit verslag alzoo geven, dat het Hem verheerlijkend bevonden worde en stichtelijk voor de gemeente.

En nu ter zake:

Daar de Synodale Vergadering, aan wie onze last zich strekte, maandag avond den 15 Mei zou worden geopend en het moeilijk was om onze reis zoo in te richten, dat wij haar konden bijwonen zonder den dag des Heeren tot den dag van onzen overtocht te gebruiken, namen wij onzen tocht over Harwich en Londen. Zaterdag 's morgens ten 11 uur voeren wij van Rotterdam af en zouden volgens het tarief ten 11 uur te Londen arriveren. 't Werd echter 5 uur voor wij daar aankwamen. In den morgen van dien dag woonden wij de dienst bij in de St. Paul's kerk en ten deele in den Tabernakel van Spurgeon. Hoewel Spurgeon zelf niet te huis, maar ter zijner verversching op het vasteland zich bevond, zagen wij in zijnen uitnemenden Tabernakel toch een schare van ongeveer 5000 menschen aan de lippen hangen van een prediker, die krachtig androng op geloof en bekeering; en wiens woord een uitnemenden, een dubbel uitnemenden indruk op ons maakte, in tegenoverstelling met den Epikopaalschen vorm van St. Paul's, waar zich ook maar weinig menschen bevonden. Den volgenden nacht spoorden wij naar Edinburg. 450 Eng. mijlen (133 uur) legden wij af in 11 uren tijds en werden weder zeer gastvrij ontfangen bij onzen waardigen broeder John Millar, een der ouderlingen van de gemeente van Dr. A. Thomson, die den laatst ondergeteekende met zijn kollega v. Velzen, ten jare 1859, ook reeds even gastvrij en gul had geherbergd.

In den avond van dien dag bevonden wij ons reeds in 't midden der broederen: 4 à 500 leeraren en een bijna even groot getal ouderlingen. Als naar gewoonte hield de Moderator der vorige Synode eene rede, naar aanleiding van Phil. 3: 16, die een uitnemenden indruk maakte. Met algemeene toejuiching werd na eenige woordwisseling de Wel Eerw. J. Marshal tot Moderator benoemd, die onmiddellijk daarop zich in de Chair (den voorzitterstoel) plaatste en werden de werkzaamheden geregeld.

Als naar gewoonte werd de woensdag avond bestemd voor de zending-meeting in de Concert-zaal. De donderdag avond voor het verslag der Kommissie voor de Buitenlandsche Kerken en tot het hooren der afgevaardigden van elders.

In den loop van den dag hadden wij reeds in een Dagblad de opmerking gelezen, dat deze week daarom dubbele aandacht verdiende, omdat, 't geen misschien nog nimmer gebeurd was, ook de Vrije Kerk hare Synode (Assembly) zoude houden. In dat blad werden in een ingezonden stuk de beide Vergaderingen opgewekt, om een gemeenschappelijk biduur te houden ter bevordering der Vereeniging van de beide kerken. In datzelfde blad was er van een andere hand een brief, die deze gedachte bestreed, en waarin werd beweerd, dat dit zou zijn een anticipatie op het werk der Kommissie, die reeds twee jaren voor die zaak bestaat.

Een der eerste voorstellen, die in de Synode gedaan werden, was dan ook werkelijk dit, dat de Synode zou besluiten de Broeders der Vrije Kerk tot zulk een gemeenschappelijken bidstond uit te noodigen, 't Werd ondersteund (1) en onder groote toejuiching aangenomen.

Naauwelijks had den daarop volgenden donderdag de vergadering der Vrije Kerk, hare werkzaamheden aangevangen, of zij nam het voorstel in overweging en insgelijks met groote toejuiching aan. De vrijdagavond werd daartoe bestemd en gelijk de Synode der V. P. Kerk had voorgesteld, de zaal der Vrije Kerk, die zeker met de gaanderijen mede, 4000 menschen bevatten kan, bestemd tot plaats van zamenkomst.

Wat er dingsdags en woensdag in de vergadering behandeld werd, behoeft zeker niet te worden genoemd. Het waren zaken die in de presbyterian niet ten einde hadden kunnen worden gebracht en die nu door de vereenigde vergadering van opzieners werden beoordeeld, en met de meest mogelijke vrijheid en kracht in de grootste orde van weerskanten besproken en beslist. Al die bijeenkomsten werden geopend met het zingen van een Psalm of een Gezang, het lezen van een gedeelte van Gods Woord en met het gebed en gesloten met den Apostolischen zegen. Dit alles werd steeds verricht door den Moderator. De Moderator bewaarde slechts de orde. In geene zaak mengde hij zich immer in. Een enkele keer gebeurde het, dat er een zaak behandeld werd, waarin ook hij wenschte te spreken, maar dan gaf hij zijn presidium over aan een ander en nam eerst plaats in 't midden der broederen.

De woensdagavond zag de ruime Concert-zaal zich als gewoonlijk weer vol, eivol gevuld met belangstellende hoorders en hoorderessen. Een groot platform waar achter nog een menigte banken, die hoog oploopen en waar nog een 3 á 400 menschen kunnen zitten, ontvangt den Moderator, de Rapporteurs en sprekers en zoovelen uit de leden, die lust hebben zich daar te laten vinden. De meesten nemen echter allerwege plaats in 't midden der menigte. Ten 6 uur neemt die bijeenkomst een begin en duurt tot 9 á 10. De Moderator opent met het lezen van Gods Woord en het gebed.

Bij afwisseling wordt er gerapporteerd, gesproken, gebeden en gezongen. Aan toejuichingen ontbreekt het niet. En wanneer dan de menigte als in verrukking of verbazing is gebracht, of tot gevoel van verplichting om zijne giften voor de uitbreiding van Gods Koninkrijk te verdubbelen, en zij daarna oprijst, mannen en vrouwen te zamen oprijzen, om in biddend en dankend zingen tot God te naderen, dan grijpt een gevoel u aan, alsof de plaats waarin gij vergaderd zijt, bewogen wordt. En zoo het ook al waarheid ware, dat iemand meenen mocht dat dat handgeklap en voetgestamp, dat de stem van duizende monden en harten vervangt, wel in de komedie, maar niet in soortgelijke bijeenkomsten paste, ons dunkt dat hij zulk eene zendingsmeeting slechts eenmaal behoefde bij te wonen, om er ten volle mede te worden verzoend.

't Is donderdagavond en wij bevinden ons weêr in de gewone zaal. Stel u haar voor met haar 7 á 800 leeraren en ouderlingen, en daarenboven de gaanderijen vol, vol vreemden en vrienden, maar die belangstellend luisteren naar 't geen hunne eigene gekommitteerden berichten, zoowel als naar 't geen de afgevaardigden van andere kerken hun laten hooren. Als zoodanig traden in volgorde dezen avond op:

(1) 't Werd ondersteund. Wat voorgesteld wordt en door niemand ondersteund, komt niet in behandeling (diskussie). Wordt het door een lid der Verg. ondersteund, dan wordt het behandeld.

N. Roussel van Lyon,
 Dr. Fisch van Parijs,
 Dr. Vernier van het Evangelisch Genootschap te Genève, en
 ten laatste ook wij.

Hadden onze voorgangers zelve gesproken in het Engelsch, wij begrepen dit niet te moeten doen. Een vreemdeling te hooren in zijn taal, de taal waarin hij zeker 't meest op zijn gemak is en waarbij hij zich zoo kan bewegen, dat men hem ziet niet als een karikatuur van zich zelve, maar zooals hij is en in zijn land is en onder zijn volk, dat is, dunkt ons, zeker het meest eigenaardig en het meest verkiesselijk. Men heeft er echter niet altijd de gelegenheid toe, en hoe gemakkelijker men zich dan beweegt in de taal dergenen tot wie men spreekt, des te beter. Ons echter ontbrak die gelegenheid thans niet. Toen de tweede zoon van den tweeden ondergeteekende, Joh. Brummelkamp pred. te Thiel vernomen had, dat wij ons gereed maakten om onze zending naar Schotland te gaan vervullen, bood hij zich aan om zijn zomerreisje (1) derwaarts te doen en ons te vergezellen. Had hij voor twee jaar met een zijner broeders een jaar lang zich in Schotland kunnen ophouden, om zich in 't Engelsch verder te bekwamen, niets ter wereld had ons aangeneramer kunnen zijn, dan dit aanbod, want daardoor juist waren wij in de gelegenheid om zonder zorg van verkeerdt te worden verstaan, in onze eigene taal ons te laten hooren en het door hem te laten vertalen. Onze vrienden die ten jare 1860 te Hoogeveen of 1863 te Franeker en te Leeuwarden, in de gelegenheid waren de Schotsche afgevaardigden alzoo te hooren, hebben zeker nog niet kunnen vergeten, hoe goed zulke toespraken door tusshenkomst van tolken doel treffen en zich hierin met ons op 't zeerst kunnen verblijden.

Wat wij spraken, vraagt gij wellicht, en 't komt ons voor dit zooveel mogelijk te moeten mededeelen. Wij zeggen zooveel mogelijk, omdat wij 't ja opgeschreven hadden, maar, toen wij bemerkten, dat de tijd reeds al te ver verstreken was om alles te zeggen, wij ons hier en daar nog wat hebben bekort.

Wij spraken dan in dezer voege:

„Vaders en Broeders in de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk van Schotland, alhier vergaderd in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes!

Zijt gij geroepen om te waken over een gedeelte der kudde, die God zich verkregen heeft door zijn eigen bloed; wij verheugen ons zeer u in dat heerlijk werk in 's Heeren kracht te zien arbeiden. Was het een onzer zes jaar vroeger reeds een onschatbaar voorrecht met zijnen anderen ambtgenoot Ds. v. Velzen u alzoo bezig te zien in het werk des Heeren, een dubbel voorrecht rekende hij het zich met zijn anderen ambtgenoot Ds. de Cock door de Synode onzer kerk ten jare 1863 te worden benoemd om de gevoelens van Zusterlijke liefde, van de Christelijke Afgescheidene Gereformeerde Kerk in Nederland U over te brengen, gelijk wij het genot hebben thans die taak te vervullen. Vaders en Broeders, het voorrecht te hebben deze eerwaardige Vergadering te ontmoeten, hare liefde voor de waarheid en hare kracht in den Heere gade te slaan; hare orde en hare vrijheid, zoodat geen band de gewetens bindt of den mond snoert, maar aan de andere zijde de meest kinderlijke onderwerping aan den Moderator, dien gij u zelf naar 's Heeren bestelling hebt verkozen (2) dit alleen zou de moeite, die men zich getroostte, om de wateren te klieven dubbel waard zijn. Maar daar is meer. Immers het woord door Uwen hooggeachten afgetreden Moderator Dr. King ons herinnerd: *Waar toe wij gekomen zijn laat ons daarin naar denzelfden regel wandelen*, geldt niet alleen U, maar ook ons, het geldt ons allen te zamen: steeds gold het, het gold ook onze vadersen. En die vadersen: Knox, Erskine, Venema, Witsius, wier namen als zoovele standaarts kunnen worden genoemd, hunne namen en hunne werken tot op den dag van

(1) Zijn zomerreisje, zeggen wij met opzet, als of dat iets ware dat van zelf sprak, en zoo is 't. Een leeraar geheel het jaar door aan zijne eigene omgeving gebonden, moet noodwendig van tijd tot tijd zich eens kunnen gaan verscheren. De gemeente die niet zorgt dat hij zulks kan, benadeelt daardoor zeker zich zelve meer nog dan hem.

(2) Wij dachten aan 1 Cor. 14: 40.

heden in uwe handen en in onze handen toonen, hoe goed zij dit woord reeds hadden begrepen En geen wonder zondaren in zich zelve, hadden zij, gerechtvaardigd door het geloof, vrede met God door Jezus Christus Dat woord, sedert Luther het Schibboleth dier dagen, riep en zij malkander, riep en zij der wereld toe Hadden zij een Heer, een geloof, een doop, zij hadden ook een vijand, een strijd, en hun bloed, hoe dierbaar ook in Gods oog heeft zoowel Schotlands heuvelen besproeid als Neêrlands bodem doorweekt En daar de onderlinge gemeenschap door de kracht van stoom en elektriciteit thans zooveel gemakkelijker kan worden uitgeoefend, zou 't wel wonder vreemd zijn, zoo wij niet eens uit onze moerassen kwamen opdunnen om uwe stoute bergen te zien En dit zooveel te meer, daar uwe kerk, door God reeds groot gemaakt en tot eene eere gesteld voor zijnen naam, wel het eerst naar ons heeft willen viagen Onderscheidene uitstekende mannen onder uwe voorgangers zochten ons op En zoo onze tegenstanders in onze oogen reuzen waren en wij in de huns, zoowel als ook in onze eigene als sprinkhanen (1), Uwe mannen riep en ons toe Weest goeds moeds, het heil is des Heeren, de overwinning is zeker En hoe goed was ons dat woord Vaders en Broeders, en Gij allen die God lief hebt, Gij zult het verstaan door Hem en toe verwaardigd voor zijne waarheid ons in het gerichte te begeben, konden wij niet anders dan met Luther uitroepen hier staan wij, God helpe ons Moeten wij vallen, wij willen dan vallen met het woord van God Maar dat woord is immers het woord, dat onder ons verkondigd is, en gedankt zij de naam des eeuwigelevenden, juichend roepen wij het uit vallen kan dat woord nooit, het blijft tot in der eeuwigheid Maar wat onderwinden wij ons te zeggen is het waarheid of is 't een droom, dat dat woord tot in der eeuwigheid blijft?

Helaas, helaas, dat zulks nog in onzen tijd wordt gevraagd en dat die vraag door duizenden ontkennend wordt beantwoord Ontzettende gedachte! Slaan wij de Schrift op, dan zien wij echter, dat ook in dezen ons niets overkomt, dan 't geen ons voorzegd is door Apostelen en Propheten, en 't is in uw belang, dat wij zien hoe de ontwikkeling eener enkele dwaling naar den afgrond voert

Wij kunnen met alles in een oogenblik zeggen Daarom zij het volgende slechts aangestipt Straus en de Tubinger school zijn zeker de mannen die den stoot gaven tot dat voortrollen op de baan des ongeloois, dat thans de geheele wereld beroert In 't jaar 1847 nu schreef Dr Bauer in de *Stud und Krit* dit nadrukkelijk woord „Het hoofdbewijs van den lateren oorsprong onzer „Evangelen blijft altijd dit, dat zij ieder afzonderlijk en nog meer allen te „zamen, zoovele dingen uit het leven van Jezus op zulk eene wijze voordragen „als waarop zij in de werkelijkheid onmogelijk kunnen zijn voorgevallen” Dat woord nu riep en daarop de mannen der wetenschap, was zoo klaar als de dag Gij zoudt in uwen Schotchen cenvoud kunnen viagen naar bewijs voor de praemisse alvorens de kenschentic in de Syllogisme toe te stemmen, maar bij de mannen dier wetenschap, was dit niet meer noodig Zij waren tot het aloude *ἀντὸς ἐφ'α* der Pythagoristen (de *Master*) heeft het gezegd teruggekeerd Er was voortaan dan ook niets meer noodig dan *ex cathedra* te verklaren, wat al of niet mogelijk ware Het woord van Bauer werd allewege aangenomen, en geexploiteerd, wonderen werden onmogelijk Wonderen werden onmogelijk Uw Jezus, o Volk, was een mensch geboren met allen, maar ontvangen ook als ieder ander Hij stierf wel, maar stond niet weer op uit de dooden Zijn hemelvaart, — onnoozelen mogen haai nog gelooven, maar de wetten der zwaartekracht leeren kinderen reeds het onmogelijke en van Geen wonder dan ook, dat het machtige Engeland zijn Colenso, het vrolijke Frankrijk zijn Reville en Nederland zijn Reville (2) leverden, die ieder op zijne wijze arbeiden aan de voltooying van het groote werk:

(1) Num 13 33

(2) Wij noemden slechts Reville, overtuigd, dat zijn naam onder onze vele Nederlandsche modernen wel 't meest in het buitenland bekend is Dr Fisch lusterde z'n naam in dit Reville eigenlijk een Fransman was en wij stemmen zulks toe wat zijn gewoonte angaf Maar als man van de nieuwe beginselen trad hij niet in Frankrijk, maar in Nederland op en daarom meenen wij juist te hebben gesproken

„de aflevering eener leer, de aanwijzing eener godsdienst, die de wereld-godsdienst heeten zal, de wereld van het bygelooft verlossen en den mensch gelukkig maken, en waarbij men den Christus loslaat en zijn bybel als een boek, dat met legenden en fabelen is opgevuld geest in 't vuur kan werpen”

Over Renan en Colenso behoeven wij hier zeker niet te spreken, maar Nederland, ons Vadeland, alsof het zich schadeloos stellen wilde voor den vergeten toestand, waarin het zich langen tijd had bevonden, haast zich zoo 't schijnt, om de banier des ongelooft zoo hoog mogelijk op te steken

Immers ik noemde Reville, predikant te Rotterdam Volgens hem is 't zoo goed als uitgemaakt, dat onze aarde eerst een gloeiende bol was, die na wat afgekoeld te zijn, eerst slechts delfstoffen bevat, dat die delfstoffen daarna planten, die planten dieren en die dieren eindelijk menschen voortgebracht zoodat gij, waarde Schotten, bij 't verlies van uwen Bybel, u evenmin als wij op uwe afkomst veel hebt te beroemen

Vraagt gij of gij uwen Bybel dan waarlijk kwijt zijt, zoo antwoordt een der jongste onderzoekers, Prof Dozy te Leyden, in overeenstemming met den Duit-schen Rabbijn Dr Geiger

In zijn beroemd (?) werk *De Israëlieten te Mekka*, zegt Dozy o a

„Daar Era eene voorname hand heeft gehad in de verzameling der Oud-Testamentische schriften, blijkt hieruit hoe weinig vertrouwen zij verdienen als het historische berichten geldt, die eeuwen, ja duizendtallen van jaren vroeger zijn voorgevallen Ook zijn b v de boeken van Mozes van veel later dagteekening” Dr Geiger weet ons ook zeker te zeggen, dat die boeken tot twee eeuwen na Christus nog opzettelijk werden vervalscht

Had het Rationalisme vroeger ook reeds dergelyk vermoeden ingeboezemd, de christen Professor en de joodsche Rabbijn, brengen ons nu op de hoogte en verzekeren stellig, dat de Israëlieten eerst na de Babylonische vangenschap tot het gezuiverd Jehovisme als de dienst van den eenigen wari God zijn gekomen. Zij hebben eerst zekere steenen en boomen vereerd Daarna hadden zij de dienst van Baal en Jehovisme en eindelijk eerst het Jehovisme alleen, dat Jehova voorstelde onder de gedaante van een stier of bok.

Abraham is inderdaad ook niet de naam van een man, maar van een God, en wel van de steen-godheid, dien de Israëlieten ontdyds als hunnen stamvader vereerden Het woord *Sarah* is ook geen vrouwen naam het beteekent *hol* De Abrahams-verhalen zijn uit latere tyden, toen men de oude steen-godsdienst zooveel mogelijk poogde uit te wisschen Zij zijn waarschijnlijk eerst na de Babylonische vangenschap opgesteld De Baal is de godheid geweest, dien de Israëlieten in de woestijn als de hoogste God hebben vereerd Aan hem was de tabernakel gewijd blykens Amos 5 25 en 26 Ook de 7^e dag, en omdat men dien oorsprong van den Sabbath niet later wilde erkennen, bracht men dien met den uittocht uit Egypte in verband

Wij zouden hier met u kunnen zeggen, maar wanneer wij er alleen nog bijvoegen, dat sommigen openlijk eikennen, dat zij geen bepaalde gronden kunnen aangeven voor een leven na dit leven of zelfs voor het aanwezen Gods, dan is er genoeg gezegd om te doen uitkomen, dat Holland in de eeuw der negaties niet ten achter blijft En dit alles wordt niet alleen uitgesproken in geleerde en wetenschappelyke werken, maar bijna de geheele periodieke pers gaat in hare maandschriften en dagbladen van zulke onderstellingen en beginselen uit, en beoepert er zich op alsof zij voldoende bewezen, of als het evenzoo vele axiomata waren

Daarom dan, Vaders en Broeders, komen wij terug op 't geen wij zeiden Wij hebben door Gods genade een Heel, een geloof, éene hoop Wij hebben dat met onze Vaders, geleerden en ongeleerden wij allen te zamen

Immers als ik aan dien edelen IJnschman denk, die daar in een zijner straten een processie ontmoet en bij de gewetensvraag wat moet ik doen zonder mij schuldig te maken aan afgoden, het hoogwaardige dien priester uit de hand en over de leuning der brug werpt, waarop hij 't ontmoet, of aan dat vrouwtje, nu juist 300 jaar geleden in deze uwe stad met haar verbe-teekenend „Schuik durft gij de mis te lezen en dat zoo dicht aan *myu oor*”

dan denk ik ook aan gindschen boer, nu eerst 30 jaren geleden in Holland. Hij treedt de kerk binnen. Hij dringt door tot vlak voor den predikstoel, Hij denkt zeker aan het woord des Apostels, dat de gemeente toeroept, dat er zware wolven tot haar zullen inkomen die de kudde niet zullen sparen. Daar staat hij. Hij ziet opwaarts en roept op gebiedenden toon tot den prediker: „Wolf kom af.” Zoals wel te begrijpen is werd de gevangenis zijn deel. De vijand had steeds kerker en boei. Dwaasheid zou het dus wel zijn hem licht te achten, maar hem vreezen, dat behoeven wij niet, want de Heer is met ons, de Heer der heirscharen, sterk en geweldig in den strijd. Daarom heft u slechts op, o deuren, deuren onzer harten, opdat de Koning der eere inga. Staat en strijd, staat slechts in zijne kracht. De Heere doet groote dingen. Uwe kerk strekt daarvan reeds 100 jaren ten krachtigsten bewijze. Uwe zuster de *Vrije kerk*, ons met haar zoo dierbaar als onze eigene en wier vereeniging wij biddend verbeiden, evenzoo. Genève, het Waadland, Parijs, ook Amerika langs zoo diepen weg, maar ongedacht door God van zijne slavernij verlost, even zoo. Ook ons Vaderland. De kerk, die wij bij u vertegenwoordigen begon eerst sedert 30 jaren te ontstaan op soortgelijke wijze als die van Erskine en Gillespie, maar telt reeds 266 gemeenten. In plaats van ondersteuning van den Staat kreeg zij op aandrang der gevestigde kerk, die ons verboden had niet meer te staan voor de eere Gods, en voor Zijne waarheid ons niet meer in het gericht te begeven, den doop der vervolging, dier vervolging, die altijd als de moeder der kerk werd geroemd. Ook ons werd zij ten kroon, terwijl thans reeds niemand haar meer verdedigt maar algemeen men er zich over schaamt. En zijn onze gemeenten over 't algemeen nog klein en onaanzienlijk, wisselt de bezoldiging harer leeraren tusschen de 30 en 150 pound St., met vrije woning, hun getal bedraagt reeds 174. Over 't algemeen doen zij hun werk onder den kennelijken zegen des Almachtigen. Armen, weezen en weduwen worden verzorgd; kerken en pastorijen gebouwd; en, behalven in hunne kerken, prediken vele predikanten in verder en minder ver gelegene buurten in schuren en stallen naar het aloude Woord: „maakt de plaats uwer tente wijd en dat men uwe gordijnen uitbreide en verhindert het niet, want gij zult uitbreken ter rechter- en ter linkerhand en uw zaad zal de Heidenen beërven.”

Krachtig werkt daartoe mede hare School ter opleiding van toekomstige leeraren met 3 Docenten en 55 studenten. Zoo ook de Christelijke Scholen voor lager onderwijs, waarvan zij reeds een 30tal bezit. Nevens onze Kerk staan nog andere Dissenters. Een kleiner lichaam van een 20tal gemeenten met 10 à 16 predikanten; nog enkele vrije gemeenten, waarvan sommigen ook in Darbistische zin: allen krachtens de opwekking onzer dagen ontstaan. En wat de Kerk aangaat, die wij hebben verlaten en die men *mutatis mutandis* de Gouvernements-Kerk kan noemen, er zijn er in den lateren tijd vele leeraren in ontwaakt, vele zondaren bekeerd en in 't algemeen is er veel dorst naar de levende wateren. Zelfs aan de Hoogeschoolen vindt men in onderscheiden Fakulteiten Professoren, die waarlijk God vreezen en voor de mannen der negatieve wetenschap niet behoeven te wijken. En hoe wij zulks aanzien, kunt gij wel beseffen, geliefde lot-, strijdgenoten, die met ons de stem kent van den Oversten Herder en Leidsman des geloofs, die het kruis heeft verdragen en de schande veracht en die gezeten is aan de rechter hand des troons Gods; die Zijne schapen het eeuwige leven geeft, niet een er van verloren laat gaan en geheel de wereld dat lieflijk woord hooren laat:

„O alle gij dorstigen, komt tot de wateren; en gij die geen geld hebt komt, koopt en eet, zonder geld en zonder prijs, wijn en melk.

En nu, waarde Broeders en vrienden, weest allen gegroet met een heiligen groet. Denkt in liefde en in gebed aan Uwe kleine Zuster in Nederland. Zendt ten volgende jaar weer afgevaardigden van Uwe Kerk tot de onze, opdat wij versterkt mogen worden door het onderling geloof en weest der genade onzes Gods en Zaligmakers bevolen.”

Nadat allen gesproken hadden, beantwoordde de Moderator ons in de meest hartelijke bewoordingen en verzocht onze broederlijke groete en gevoelens

van innige toegenegenheid over te brengen aan de Kerken, die ons hadden afgevaardigd.

Ons Verslag nadert den vrijdagavond, dien heerlijken vrijdagavond, voor de voorgangers der beide kerken bestemd, om in gemeenschap met elkander des Heeren aangezicht te zoeken. Ieder voelt zeker, dat zulk een avond iets buitengewoons moest zijn en buitengewone indrukken te weeg brengen. Het bestuur der Vrije Kerk had de leeraren en ouderlingen uitgenoodigd om zich een uur voor dat de openbare zamenkomst zou beginnen, in sommigen der aan de vergaderplaats grenzende zalen te laten vinden tot vriendschappelijk onderhoud. Hoe men malkander daar ontmoette, kunt gij eenigermate beseffen, wanneer gij U een innigen broederkring voorstelt, die lang malkanders aangezicht en handdruk heeft moeten missen, maar die men nu op 't onverwachtst weer geniet. De honderdtallen mengen zich daar dooreen en er is geen onderscheid. Vrije kerk en Vereenigd Presbyteriaansch: 't is alles één, één hart en ééne ziel, dat zich uitdrukt als op een feestvierend gelaat. Ook wij bevinden ons onder de menigte en 't laat zich bijna niet denken hoeveel vrienden en kennissen ons reeds op 't hartelijkst aanspreken. Het oogenblik nadert en als van zelve geraken wij in de groote zaal, die van hare zoldering de meest uitnemende verlichting doet nederdalen. En nu stelle men zich die zaal voor met een duizendtal leeraren, vele honderden van ouderlingen en voorts een schare zoo groot als het gebouw met mogelijkheid kan bevatten. En die schare is daar vergaderd om te bidden, vooral ook met oog op de vereeniging van twee lichamen, die, gescheiden naar den vorm, werkelijk één zijn in leer, tucht en dienst.

De zaal is vol en er heerscht eerbiedige stilte. De leiders der bijeenkomst, aan wier hoofd de leden der commissien voor de Vereeniging der beide Kerken, Dr. Candlish van de Vrije, Dr. Harper van de Ver. Presb., treden even over 8 uur de zaal binnen. Geheel de vergadering staat op. Dr. Candlish neemt het woord. Hij zegt, dat zij, die deze zoo schoone en eenparig begeerde vergadering moesten regelen, hebben geoordeeld, dat Dr. Marshall, Moderator der Ver. Presb. Synode, eerst de Voorzitterstoel innemen en de bijeenkomst openen en dat principal Fairbairn (1) dan eene rede moest houden; en dat daarna Dr. Begg, Moderator van de Vrije Kerk den Voorzittersstoel zou innemen en Dr. Cairns (2) de vergadering toespreken.

Dr. Marshall neemt daarop den Voorzittersstoel in, leest Ps. 147, waaruit door de vergadering wordt gezongen. Hij leest Jes. 11 en 12 en gaat daarop voor in 't gebed. Terwijl dit gebeurt, wordt Dr. Harper ongesteld, hetzij door aandoening of door de groote warmte, die in de zaal heerscht, en wordt weggedragen.

De Moderator zegt hoe gevoelig hij er over is aangedaan met zijne grijze haren dezen schoonen avond nog te mogen genieten en verzoekt den leeraar der Vrije kerk Fairbairn de Vergadering toe te spreken.

Hieraan wordt voldaan in een uitnemend woord over „den toestand en de verwachting der Vaderlandsche Kerk.” Toen de spreker geëindigd had, ging Mr. Balldatyne van de Engelsche Presb. kerk voor in 't gebed. Daarna werden eenige verzen gezongen uit Ps. 80 en kwam de Moderator der Vrije Kerk Dr. Begg, insgelijks begeleid door eenige broeders, binnen en gaf de Heer Mars-hall hem den Voorzittersstoel over.

Daarop zegt de Moderator, dat hem het groote voorrecht te beurt valt, iemand bij de Vergadering te moeten introduceren, die volstrekt geen introductie behoeft van wege de algemeene hoogachting, die hij sedert lang reeds geniet, Dr. Cairns van Berwick, en noodigt hem uit het woord tot de Vergadering te voeren. De luisterende menigte hoort daarop eene voortreffelijke rede, waarin

(1) Van de Vrije kerk.

(2) Van de Vereen. Presbyt. Kerk.

„de toestand der godsdienstige wereld buiten het Vaderland” wordt geschetst. Ten slotte bedankte de Moderator de beide sprekers voor hunne uitnemende toespraken en zeide, dat hoe meer men den tegenwoordigen toestand der wereld gadesloeg, men des te meer doordrongen werd van de wenschelijkheid der Vereniging der Presbyteriaansche kerken.

Ten slotte zong de Vergadering Ps. 133, sprak de Moderator den zegen uit en blijde en goedsmoeds over alles wat de Heere zijn volk gedaan had, verliet men eindelijk de zaal. Ook wij moesten haar ten slotte verlaten, maar twijfelen niet of die bijeenkomst draagt uitnemende vruchten.

't Zal zeker niemand verwonderen, dat er bij alles, wat wij zagen en hoorden een vuur in ons binnenste ontbrandde en dat wij zeer begeerig waren geworden ook de Vergadering (*Assembly*) der Vrije Kerk te mogen toespreken. Daar kwam de gedachte bij, dat het, wanneer wij zulks niet deden, schijnen kon, alsof wij jegens haar niet broederlijk gezind waren. Toen onze Synode ons als hare Commissie benoemde, kon zij niet voorzien, welke treffende oogenblikken wij daar in Edinburgh juist zouden doorbrengeu, maar zoo zij 't geweten had, had zij ons immers opgedragen ook aan die Kerk haar groete in den Heere over te brengen?

Maar hoe zouden wij 't dan verantwoorden, indien wij niet het uiterste deden om ook tot haar het woord te mogen richten? Ook de andere afgevaardigden die in de V. P. Kerk gesproken hadden, zouden daar spreken.

Deze en dergelijke gedachten openbaarden wij aan deze en gene vrienden. Allen waren van 't zelfde gevoelen. Niemand twijfelde of de Broeders der Vrije Kerk zouden ook zeer gaarne ons ontvangen.

Onze gastheer stelde ons voor die zaak met Dr. Harper te bespreken, bij wien wij den volgenden maandag op het diner gevraagd waren.

Tegen de gewoonte in moesten de Synodale zittingen der Ver. Presb. Kerk worden verdaagd tot de volgende week; en, daar de meeste lecraren in hunne gemeenten moesten wezen, was er 's Zaturdags geene voortzetting der Synode. Onze vriendelijke gastheer stelde ons voor dien dag met hem naar zijn buitenplaats te rijden en verschaftte ons een recht genoeglijken dag. Ziju huis op een hoogen berg, had het uitzicht tegen een, die nog veel hooger was en welks opperste zich verhief boven de laag drijvende wolken. Alles was daar comfortable, zooals men 't bij een Schotsch Gentleman verwachten mag.

's Zondags smorgens bezochten wij de Zondagsschool van onzen gastheer; en hoorden daarna in de kerk van Dr. Thomson, die van huis was om de Synode der Waldensen bij te wonen, een leeraar, wiens naam wij ons niet herinneren, die een preek hield meer bepaald voor het opkomend geslacht; 's middags Dr. Fisch van Parijs en 's avonds begaven wij ons weer naar de concertzaal. Dr. Simson, Prof. in de medicijnen vonden wij daar in den Voorzittersstoel en nevens hem 4 of 5 mannen om te zamen eene bijeenkomst te leiden, zoo als ook Richard Weaver er velen houdt. De zaal was weer vol met menschen. Onder de sprekers en bidders — mannen die krachtig bekeerd en als 't ware midden uit de wereld gerukt waren! — bevond zich ook een Lord. Beurtelings spraken of baden zij. Dergelijke bijeenkomsten zijn zeer opwekkend en stichtend, en wij wenschten ze zeer ook in ons Vaderland. Daartoe uitgenoodigd, blijft hij, die lust heeft na het eindigen der vergadering over zijn zielstoestand aangesproken te worden, slechts op zijn plaats zitten. Menig oogenblik, dat voor de eeuwigheid van betekenis is, wordt er dan nog gesleten en menig woord door een hongerende ziel tot hare vertroosting gehoord.

Dr. Harper had intusschen nauwelijks ons verlangen vernomen of hij deelde het mede aan een leeraar der Vrije Kerk, die met ons bij hem het middagmaal gebruikte en nam op zich die zaak in orde te brengen. Ten behoorlijken tijde ontvingen wij dan ook een briefje van den Convener der koloniale en vastelandskommissie, waarin ons bericht werd, dat onze komst zeer aangenaam zou zijn.

Ook hier was het donderdagavond, dat de rapporten betrekkelijk zending etc. werden gelzen en traden daarna de onderscheidene sprekers op. 't Waren dezelfde als in de Ver. Presb. Kerk. Toen de beurt aan ons gekomen was, vroegen wij weer vrijheid om door tusschenkomst van onzen tolk het woord te mogen voeren. Wij spraken ongeveer aldus:

Vaders en Broeders!

„Hadden wij het voorrecht vrijdagavond in deze zelfde zaal tegenwoordig te wezen, onvergetelyk blijft ons dat oogenblik De groote Hoogepriester des Nieuwen Verbonds bad in de dagen zijns vleesches Vader ik wil, dat zij alle één zijn, gelijk gy in mij en ik in u,” en daar zagen wij u met uwe duizend tallen hier te zamen, om als zijne jongeren hem te smekken die bede te vervullen Wij hoorden uw gebeden en toespraken en vereenigden ons met u voor den troon. Kan het u verwonderen, dat wij een innige begeerte voelden ontbranden ook in uw midden onze mond te mogen openen en getuigenis te geven van onze gemeenschap met u in den Heere Jezus Christus? 't Is waar, wij werden door onze kerk niet gezonden tot de Uwe, maar tot de Vereenigde Presbyteriaansche, met wie wij in de laatste jaren in aanraking gekomen waren Maar onze kerk wist niet en kon vooruit niet weten, dat wij de omstandigheden hier vinden zouden, gelijk zulks werkelijk het geval is En voorzeker zouden wij niet weten hoe ons te verantwoorden, hetzij dan voor ons eigen geweten, hetzij voor onze kerk, indien wij niet zelfs de uiterste pogingen hadden aangewend de gelegenheid er toe te verkrijgen Door de tusschenkomst van onzen waarden vriend Dr Harper en de voorkomendheid van uwen Moderator hebben wij dat echter niet noodig gehad, want naauwelyks hadden wij onze begeerte er toe geopenbaard, of met de meest mogelyke welwillendheid werden wij ontvangen, staan thans reeds op deze liefelyke plaats en maken ons gereed u toe te spreken

En nu Broeders, „wanneer de Heere de gevangenen Sions wederbrengt, zijn hare kinderen doorgaans als die droomen Hun mond wordt dan vervuld met lachen, hun tong met gejuich” Ook wij hebben zulk een tyd beleefd, Gy, zoowel als wij Daar wordt echter bij een van de profeten gevraagd of een natie kan geboren worden op een dag, een volk in een oogenblik? en zoo gaat het doorgaans ook met de Kerk van Christus Van hart tot hart en van huis tot huis placht zij zich slechts te ontwikkelen en van heverlede te openbaren, maar, wanneer wij zien wie gy zijt en hoe God almachtig U in het leven riep, dan zeggen wij daar week het van den gewonen regel af Die Kerk, de Vrije Kerk van Schotland, in een oogenblik stond zij daar, op een enkelen dag trad zij, — en trad zij groot en aanzienlyk, — in de wereld te voorschyn Onmogelyk is het ons uit te drukken, wat wij gevoelden, toen de mare daarvan door ons vernomen werd En toen wij vernamen, dat het de Koninklyke heerschappy van Christus was, waarvoor Gy in Gods kracht den strijd hadt aangeboden, klom onze verbazing, dankzegging en bewondering al hooger en hooger Gy zult dit zeer goed begrijpen, wanneer wij U eenigermate zullen hebben bekend gemaakt met onzen oorspiong, met hetgeen wij zijn en zoeken

Een tiental jaren, voor dat God Uwe Kerk in het leven riep, deed hy 't ook de onze Zij is even als de Uwe, vrucht van dien leavenwekkenden adem des Heiligen Geestes, tegenover dien des ongeloofs en der wereldzin, die allerwege zynen weldadigen invloed voelen laat, en de aanleiding er toe was ook bij ons geene andere, dan de strijd voor de Koninklyke heerschappy van Christus in 't midden zijner gemeente Zij geeft zich den naam van de Christelyke Afgescheidene Gereformeerde Kerk Dien van Gereformeed, omdat zij niets anders is of wezen wil dan de voortzetting der Kerken der Hervorming in Holland Dien van Afgescheidene, omdat zij bij haar uitgaan uit de Gouvernements Kerk verklaarde overeenkomstig hare behjdenis „te verwerpen alle menschelyke vonden en wetten, die men zou mogen invoeren om God te dienen en de konscientien te binden in wat manier het ook zoude mogen zijn en daarom zich af te scheiden van degenen die niet van de kerk zijn” (1) Zij houdt dan ook de aloude behjdenisschriften der Hervormde Kerken in Nederland hoog omhoog en klemt er zich bij vernieuwing aan vast Hare tucht en dienst is zuiver Presbyteriaansch Wij hebben leeraren ouderlingen en diakenen Wij hebben onze kerkeraden klassen, provinciale en algemeene Synoden Op de vraag, of wij juist noodig hadden ons af te scheiden, wordt het antwoord bij

(1) Zie artt. 27—29 der Ned konfessie

ons, even als hier, verschillend gegeven, en thans in bijzonderheden daarover te treden, dit zou zeker veel te veel van uwen tijd geveerd zijn, maar een paar opmerkingen zullen ook genoegzame inlichting geven. Onze groote staatsman Groen van Prinsterer, en dien wij 't ons eene eere en voorrecht rekenen onzen vriend en broeder te noemen, verklaarde ten jare 1837 in eene uitnemende brochure: de Afgescheidenen hebben zich afgescheiden van het kerkgenootschap om te kunnen blijven bij de Kerk. Hij voegde er bij: „mijns inziens ten onrechte.” Rekent men hem in 't algemeen een man van strikte waarheidsliefde en juistheid in zijn oordeel, hij kan in dezen zeer zeker niet gerekend worden partijdig voor ons te getuigen. Op de vraag wat hij door „kerkgenootschap” verstaat, in onderscheiding van „kerk” is zijn antwoord hetzelfde, wat wij er door verstaan. Het is de vorm, de vormelijke daargestelling van 't geen onze eerste Koning uit het huis van Oranje na de verdrijving van de Franschen in 1815 aan ons Vaderland gaf op kerkelijk gebied. Die Koning meende het goed. De kerk, die vervallen kerk oprichten en hare bijna niet bezoldigde dienaren goed bezoldigen, ziedaar zijn oogmerk. Hij begreep echter niet, dat de kerk geen staatsmachine is. Hij meende haar wetten en inrichtingen te moeten geven en gaf haar die bepaald naar zijne wijsheid. Hij benoemde een directeur voor die zaken en een Synode, zonder er erg in te hebben, dat dit ten eenemale indruishte tegen den regel door God gesteld. Er waren wel twee klassikale vergaderingen, die hem waarschuwd, en, als eenmaal de priester Azarja den Koning Uzzia, toeriepen:

„Slaat uw handen, o Koning, niet aan de arke des Heeren,” maar het eeng antwoord dat daarop zijnerzijds gegeven werd, was, dat hij die klassen beval zich te ontbinden, terwijl zij, helaas, slap genoeg waren om het te doen. Die inrichting nu noemt Groen van Prinsterer, en wij met hem, het Kerkgenootschap. In dat genootschap leefden ook wij, maar bij 't handhaven van de waarheid tegenover den leugen, bij 't handelen naar de beginselen der Gereformeerde kerken, geraakten wij in konflikt met de kerkelijke reglementen en handhavers daarvan en werden onderscheidene leeraren in onderscheidene oorden onzes Vaderlands, naar aanleiding van onderscheidene gebeurtenissen en op onderscheidene tijden, maar binnen weinige maanden, ontzet van hunne bedieningen. Dit gebeurde in de jaren 1834—1836.

't Een en ander gaf aanleiding, zeggen wij, tot het ontstaan onzer gemeenten, doch ook slechts aanleiding er toe. De ware oorzaak lag in de vijandschap der ongeloovige en heerschende partij tegen de waarheid. Dat de waarheid bij vernieuwing gepredikt werd, kon zij niet dulden. Een groot getal van gemeenten openbaarde zich dan ook weldra over geheel de uitgestrektheid van ons Vaderland. Vonden die gemeenten bij haar eerste optreden geweldigen tegenstand en zelfs vervolging, bij 't ophouden der laatste is ook de eerste veel verminderd en nemen zij van jaar tot jaar toe in aantal en kracht. 't Getal onzer leden wordt thans op 70,000 geschat. Dat der kerken bedraagt 266, dat der leeraren 174. Ook hebben wij een Theologische school met 3 leeraren en 55 studenten, alsmede een 30tal scholen voor lager Christelijk onderwijs.

Op de vraag of de kerk, het lichaam der kerk, als zoodanig, die wij verlaten hebben nog eene belijdenis heeft is het antwoord: geene; ten zij dan, dat men dit hare belijdenis rekent, dat zij belijdt er geene te hebben. Men kan dan ook in dezelfde kerk op denzelfden predikstoel twee en meer onderscheidene predikanten hooren, die malkanders kollega's zijn in al hun werk, waarvan de een b. v. de opstanding en hemelvaart van Christus hartelijk gelooft en krachtig verkondigt en de ander openbaar verklaart, dat dat alles maar vroom bedrog is of legende.

Er is echter ook buiten onze kerk allerwege veel opwekking. Nog maar weinige dagen geleden vergaderde een tal van 60 à 70 predikanten van dat kerkgenootschap, na reeds meermalen dit te hebben gedaan, maar verklaarde thans openlijk:

„Zooals het thans is, kan het, mag het niet langer blijven. Wij zeggen de gehoorzaamheid op aan elke wet, die ons verhindert overeenkomstig onze belijdenis te leven, en wij zullen, ook tegen de reglementen in, de gemeenten die onder de macht van ongeloovige leeraars zuchten, bijstaan.”

Zij richten ook een Gymnasium op tot opkweeking van jongelingen voor de Theologische studiën en spreken er van om zich aan de Akademiën te onttrekken, waar alles verpest en verward is. Verpest en verward zeggen wij, hoewel dit niet wegneemt, dat ook aan die Akademiën professoren zijn, die waarlijk God vreezen en krachtig voor de waarheid uitkomen.

Wij hebben zoo even gezegd, dat onze Kerk ook reeds een 30tal scholen voor lager onderwijs bezit. Om dat gezegde duidelijk te maken, moeten wij hierop even terug komen. De toestand van het lager onderwijs is in ons land deze:

Tallooze scholen, die in de dagen onzer Vaders van de Kerk waren uitgegaan, bedekten allerwege het land. In den tijd des ongeloofs liet de Kerk die scholen bijna allerwege los. Als een verwaarloosden en onbeheerden boedel trok het burgerlijk bestuur zich die in 't begin dezer eeuw aan, maar 't was de eeuw des ongeloofs die zulks deed, het begin dezer eeuw. „Geene andersdenkenden ergeren,” ziedaar het voorschrift, dat zij het Christendom gaf!

Gedurende de eerste helft onzer eeuw, is die zaak bijna zoo voortgesleurd tegenover de vele klachten, zoowel van ons als van de Roomschen; maar ten jare 1857 is er een wet op het schoolwezen in 't leven geroepen, die dat voorschrift, die die leus onvoorwaardelijk als Wet sanctioneert. Van dien tijd af wordt de Wet streng toegepast en moet het Christendom als zoodanig bepaald van die school geweerd worden. Gij moogt er niet langer met meer eerbied van den Heere Jezus Christus spreken, dan van een Rabijn of van Socrates; en geen Roomsgezinde, geen Jood, geen Moderne mag er worden geëgerd. Dat zulke scholen geene Christelijke scholen zijn, geene scholen waar Christenen zich mede kunnen of mogen behelpen, hetzij dan voor zich zelve hetzij voor hun volk, is zoo klaar als de dag. Christelijke scholen daartegen oprichten, ging vroeger echter zeer moeilijk, maar sedert het jaar 1857 is dit bezwaar opgeheven. Wanneer een onderwijzer den vereischten rang heeft en een bewijs van goed zedelijk gedrag, dan kan hij, waar hij wil en door wien ook gesteund, een school oprichten. Onze gemeenten bevljigten zich er dan ook op, gelijk de nood er ook toe dringt, Christelijke scholen op te richten en gelijk wij zeiden, door onderscheidene gemeenten zijn er reeds een 30tal daargesteld. Allerwege vereenigen zich Christenen tot de daarstelling van zulke scholen, en bestaan er werkelijk reeds 138, terwijl nog vele anderen mogen worden verwacht.

Maar dit niet alleen. Onder de leiding van onzen uitstekenden staatsman Groen van Prinsterer is eene vereeniging opgericht van Christenen, die reeds 3300 leden telt uit de onderscheidene Protestantsche gezindheden, en 1000 begunstigers. In de 4 eerste maanden van dit jaar waren hare inkomsten reeds geklommen tot f 20,000. Werd daartegenover op onze vergadering in April jl. gehouden een te kort te gemoet gezien van f 2000, en zou menigeen dit als een ongunstig teeken beschouwen, de Christenen in Schotland denken er zeker anders over en zullen het met ons wel als een gunstig teeken beschouwen, indien men in de zaak des Heeren meer durft uitgeven, dan men heeft ontvangen.

Deze vereeniging richt echter geene scholen op. Waar die opgericht worden en men zulks verlangt, daar ondersteunt ze. Zij ondersteunt ook onderwijzers en kweekeling-onderwijzers, zoowel als Christelijke inrichtingen tot hunne opleiding. In de hand van God is zij en kan zij meer en meer een uitnemende kracht worden ten goede, want met Luther moeten wij zeggen:

„Wil men de Christenheid weer op de been helpen, dan moet men met de „jeugd beginnen.”

En nu, Vaders en Broeders, weest hartelijk gegroet en der genade bevolen. God almachtig, de God Abrahams, Isaaks en Jacobs hoede U. Hij leide U verder op de baan, waarop Hij U bracht en waarop Gij met zooveel vreugde wandelt. Belijdt Zijn naam en dient den Heere Jezus Christus in het Evangelie, Hem die ons kocht niet met goud of zilver, maar met zijn dierbaar bloed. Gij hebt reeds veel gedaan niet alleen tot verbreiding van Zijn Woord, maar ook tot opwekking van anderen. Ons althans, Hollanders, — die voor weinige jaren niet veel wisten van iets te geven voor 's Heeren zaak, gewend als wij waren om te leunen op de ondersteuning van het Gouvernement en de interessen van

goederen, door vrome vaders gegeven! — het voorbeeld van de Schotten en de Engelschen heeft ons leeren geven en leert het ons nog, zóodat ook in dezen veel vooruitgang bij ons is. Gedenkt onzer Kerk in liefde en voor den troon der genade. Hartelijk dank, Waarde Moderator, voor de gelegenheid ons verschaft, deze Vergadering te hebben mogen toespreken.

En nu ten slotte nog een woord, dat wij als de vervulling van een door velen lang gekoesterden wensch met blijdschap U mogen toeroepen:

„Het kleine Holland is reeds bezig de bijeenkomsten der Evangelische Alliantie voor te bereiden en noodigt de Christenen uit de geheele wereld vriendelijk uit die ten jare 1866 te Amsterdam (of in den Haag) te komen bijwonen”.

Ook in deze Synode (Assembly) werden de toespraken der Buitenlandsche Afgevaardigden en der Broeders uit Holland in 't bijzonder door den Moderator op 't hartelijkst beantwoord en zij verzocht de gevoelens van hartelijke gemeenschap en belangstelling der Vrije Kerk in de hunne haar over te brengen.

Ook deze avondstond was ons groot en wij twijfelen niet of zij zal dienstbaar worden in Schotland meerdere bekendheid te geven met den godsdienstigen toestand van ons Vaderland.

Wij hebben getracht de waarheid te vermelden en noch ter eene noch ter andere zijde ons schuldig te maken aan overdrijving of verkleining der genade Gods. Noch in deze noch in de andere Synode spraken wij een enkel woord over Rome. Niet dat wij met opzet zulks nalieten, maar wij hadden reeds veel over Rome gehoord uit den mond van onze Fransche broeders. Zoo zeide Dr. Fisch, dat het zijne volle overtuiging was, „dat het met het Papisme (Popery) in de harten der Fransche Natie uit is, en dat er dadelijk een honderdtal gemeenten zouden ontstaan in plaatsen, waar thans geen enkele Protestant is, indien men maar in staat was zoovele leeraren te leveren.” En wat onze overtuiging aangaat: wanner men het maar vrijlaat, zoo als in Noord-Amerika dan kan Rome niet tieren. Het doet zulks het best, waar het aan de eene zijde niet al te vrij gelaten wordt en aan de andere uit 's lands kas bezoldigd. De vrijheid kan het zoomin verdragen als het licht. Wij vertrouwen, dat de Heer zelf wel met Rome zal afrekenen en het verdoen door den adem Zijnsmonds. —

Na dezen stond nu rekenden wij onze taak volbracht. Hartelijke uitmoedingen op Breakfasten en Dinners getuigden van de hartelijkheid onzer Schotsche vrienden. Een er van mag niet onvermeld blijven. Het was dat bij den Gekommitteerde voor de Buit. Zending der Vrije kerk van den laatsten vrijdagmorgen. Aldaar toch hoorden wij nog een uitnemend verslag over Italie, alsmede een over Hongarije.

Op dringend aanzoek van onzen gastheer spraken ook wij nog de ten getale van meer dan 100 aanwezige gasten daar verzameld toe, en wezen op het onschatbaar voorrecht der genade Gods in Christus Jezus al zijn volk bewezen. Het Breakfast van den Moderator op zaterdag morgen moesten wij zelfs opgeven, omdat wij vóór den dag des Heeren en zonder al te zware kosten gaarne te Londen wilden arriveren. Op onzen tocht behagde ons de Heere. Te Londen waren wij in het Private hotel gelogeerd van den Heer Stabb N. 24 old Fisch street, dat wij om zijne goedkoopte en Christelijk huiselijk verkeer al onzen vrienden aanbevelen. Wij bezochten Ds. Schwartz, die ons met geheel zijn gezin zeer hartelijk ontving, en na woensdagmorgen bij het aanbreken van den dag, de Vaderlandsche kust en den toren van het aloude Brielle voor 't eerst weer te hebben gezien, bevonden wij ons in den loop van dienzelfden dag onder Gods vriendelijke leiding weer in onzen huisselijken kring, blijde en godsmoeds bij de herinnering aan al het goede dat de Heere ons had doen zien.

De Kommissie (ad hoc),

H. DE COCK.

A. BRUMMELKAMP.

Kampen,

3 Junij 1864.

INHOUD.

	Blz.
Voorbericht.....	III.
Zamenstelling der Synode, Leden, Præsés enz.....	7-11, 15, 17, 20, 32, 52, 53.
Verklaring van instemming met de Belijdenisschriften.....	13.
Orde der Vergadering.....	ib.
Commissie van Rapporteurs.....	ib.
Verslagen van de Commissien der vorige Synode.....	14, 15.
Over de leer des H. Doops en deszelfs bediening.....	15-21, 44, 45.
Ligchamelijke Wederkomst van Christus op aarde.....	21-26.
Deelneming door de Synode betoond.....	22, 23, 33.
Betwistte Huwelijken.....	23-24.
Huwelijksinzegening van lidmaten met ongedoopten.....	26.
Toepassing der tucht op hen die hun lidmaatschap opzeggen.....	26, 27.
Verbindende kracht van Synodale besluiten.....	28.
Boekcensuur.....	28, 29.
De Goede Vrijdag.....	29.
Gezangen voor kerkelijk gebruik.....	30.
Lezen van de Wet bij de Godsdienstoefening.....	30, 31.
Schrijven van Ds. JOFFERS in de <i>Stem</i>	31.
G. LOOBERTS en A. VAN HAERINGEN.....	31-35.
Prediken van Leeraars buiten hunne Gemeenten.....	35-36, 37.
Het sluiten van den toegang tot de Synode voor Leeraars en Ouderlingen.....	37, 43.
Ambtsgewaad der Leeraars.....	38.
Afgevaardigden in verhouding tot de grootte der Provinciën.....	ib.
Jaarlyks of om de drie jaren Synode te houden.....	ib.
Ds. DONKERS te Sluis.....	18, 19, 38, 39.
Ds. J. VAN DIJK te Doetichem.....	40.
A. G. DE VRIES te Meppel.....	40, 41.
Kandidaat J. ZEEBUYTH.....	41.
Kwestie tusschen Stedum en Uithuistermeede.....	ib.
Ds. ZWEDIJK.....	ib.
Kwestie tusschen Haren en Assen.....	42.
" " Groningen en Appingadam.....	ib.
" " Bedum en Leiden.....	43.
Niet ontvankelijke brieven.....	44.

	Blz.
P. DOEDES te Enkhuizen.....	ib.
E. TEUNIS te Heerde.....	45.
Beroepen van Studenten.....	46.
Onderzoeken van Predikanten uit het Buitenland.....	ib.
Klassicaal examen.....	46, 47.
Rondreizen van Kandidaten.....	47.
Toelating tot de H. Bediening.....	ib.
De Theologische School.....	47-49, 53, 54.
Erkenning van hen die eene andere kerkelijke rigting hebben.....	49.
Uitschrijven van biddagen door redact. v. Weekbl.....	49-51.
Synodale Commissie.....	15, 51, 52, 67, 68.
Aanvraag om ondersteuning bij buitenlandsche kerken.....	54.
Oprigting van een Gymnasium.....	54, 55.
Admissie examen.....	55.
Emeriti Predikanten, Predikants Weduwen en Weezen.....	56.
Erkenning der Kerk door den Staat.....	ib.
Lager Onderwijs.....	57.
Zendingszaak.....	ib.
Inwendige Zending.....	58.
Zendeling-Leeraar L. TOBI.....	58, 59.
" " B. VEENSTRA.....	59.
" " H. D. VAN GENNIP.....	59, 60.
Verslag te geven over den toestand der Gemeenten.....	60.
Buitenlandsche Kerken.	
De vereenigde Presbyteriaansche Kerk in Schotland.....	60, 69-80.
De vrije Schotsche Kerk.....	ib.
DR. VAN RAALTE en de Kerk in Noord-Amerika.....	11-13, 61-63.
De Evangelische Alliantie.....	63.
Openingsrede bij eene volgende Synode.....	64.
Plaats voor de eerstvolgende Synode.....	ib.
Het redigeren der Notulen.....	ib.
Kosten der Vergadering.....	ib.
Sluiting.....	64-66.
Bijlage A.....	67, 68.
Bijlage B.....	69, enz.